

მოთხოვნილებები, მოხმარება, მფლანგველობა

ყოველგვარი სათნოებისა და ღირსების
საფუძველი მდგომარეობს იმაში, რომ უარი
ვთქვათ იმაზე, რასაც გონება უარყოფს.
ჯონ ლოკი

მოთხოვნილებათა და მოხმარების პოლიმორფიზმი

ადამიანების მოთხოვნილებათა ანალიზს
მიყვავართ იმ დასკვნამე, რომ ყოველგვარი მო-
თხოვნილების დაკმაყოფილების მიზანშე-
წონილობა კითხვის ნიშნის ქვეშ უნდა იქნეს
დაყენებული. ისინი ერთობ მრავალ ზედმეტ
და საზიანო ელემენტებს შეიცავს, საჭიროებს
გაწმენდას, მაგნე ნაწილის ჩამოცილებას. აქედან
ისიც გამომდინარეობს, რომ უნდა დავამტკიცოთ,
თუ რომელი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება
არაა მიზანშეწონილი და, შესაბამისად, რომლის
მიზანშეწონილია. ასევე წამოიტყვება საკითხი,
თუ როგორ განსაზღვროთ კონკრეტულად ერთი
ან მეორე ჯგუფის მოთხოვნილებები და რა კრი-
ტერიუმებით. ზოგადად პასუხი ამ საკითხზე, უკა-
შირდება მათი დაკმაყოფილების აუცილე-
ბლობას, მიზანშეწონილობას, ჯანსაღი აზ-
რის, ზომიერების პრინციპს და მათგან გადა-
ხრას. საჭიროდ მიგვაჩნია უფრო კონკრეტულ-
ად განვიხილოთ ეს კრიტერიუმები.

ეჭვს უთუოდ არ ჰბადებს ის, რომ ინდივიდ-
უუმებისა და საზოგადოებისთვის მნიშვნელო-
ვანია მოთხოვნილებათა შესახებ, საერთოდ, და
მათი ხასიათის, წარმოქმნის მიზეზების, დაკმაყოფი-
ლების ირგვლივ. კერძოდ, ჭეშმარიტი ცოდ-
ნის, სწორი შეხედულებების არსებობა, მათი
დაცვა. ადამიანთა ქცევა ამ ცოდნას უნდა ემ-
ყარებოდეს. არსებული მდგომარეობისას, როცა
ადამიანთა ქცევები გადხრილია ჭეშმარიტები-
სგან და ამ მიზეზით ზიანი ადგება ინდივიდუ-
ბასა და საზოგადოებას, ამ ცოდნის საჭიროებ-
ის სიმწვავე მატულობს. ეს ცოდნა წარმოად-
გენს ადამიანთა მოქმედების ერთ-ერთ საფუძე-
ვლს, რა თქმა უნდა, სხვა პირობებთან - მათ

ბიოგრაფიკი მაღაშხია
სტუ-ს პროფესორი, სახელმწიფო
პრემიის ლაურეატი

უნართან, ხასიათთან, მენტალიტეტთან, ინტერე-
სებთან, გარემოს გავლენასთან ერთად.

მოთხოვნილების, როგორც ადამიანთა სოცი-
ალური ქცევის ამოსავალი პუნქტის, როლი შეიძლება
შემდეგი ვერბალური ფორმულით გამოვხატოთ:

მოთხოვნილება → ინტენსივი →
მიზანი → მოქმედება → შედეგი

მოთხოვნილებები, როგორც ცნობილია, ადამი-
ანის როგორც სოციალური არსების, უნიშვნელო-
ვანესი თვისებაა. ცხოველებიც აშკარად ავლენ-
ენ თავინთ საარსებო საჭიროებებს, ზოგჯერ
აგრესიულადაც, მაგრამ, ალბათ, სწორი იქნება,
უფრო ზუსტი გაგებით, მოთხოვნილებები რაღა-
ცის მოხმარების, ფლობის ისეთ გაცნობიერე-
ბულ საჭიროებად, სურვილად ჩავთვალოთ, რაც
მხოლოდ ადამიანებს ახასიათებთ. ამასთან
ერთად, თითქოს უცნაური და პარადოქსუ-
ლი ისაა, რომ ადამიანთა მოთხოვნილებე-
ბი და მათი დაკმაყოფილება ხშირად მათ-
თვის რეალურ სარგებლობას არ ემთხვე-
ვა და საზიანოცაა.

ფსიქოლოგელოგები დაწვრილებით განიხი-
ლავენ მოთხოვნილებათა ბიოლოგიურ, სო-
ციალურ და ცნობიერ საფუძვლებს,² მათ როლს
ადამიანთა მოქმედებების მოტივაციაში, მაგრამ
ნაკლებად ეხებიან მათი ცალკეული სახეების
დაკმაყოფილების სხვადასხვაგვარ მნიშვნელო-
ბას ადამიანთა ცხოვრებისთვის, გავლენას მასზე,
განსაკუთრებით უარყოფით შედეგებს.³ ამის
გარეშე სრული წარმოდგენა ადამიანთა ცხოვ-
რებაში მათ ადგილზე, მათი დაკმაყოფილების
კავშირზე კეთილდღეობასთან ვერ გვექნება.
ამდენად კეთილდღეობის თეორიაში აუცი-
ლებელია ადგილი დაიკავოს მოთხოვნილე-
ბათა ხასიათის პრობლემამ, რასაც არ

¹ იხ. ჩვენი „მეტაეკონომიკა – ეკონომიკის ფილოსოფია“. თბ., 1995, გვ. 3637.

² იგულისხმება ზ. ფროიდის, ა. მასლოუს, დ. უზნაძის, ე. ფრომის, ს. რუბინშტეინის და სხვათა ნაშრომები.

³ ა. მასლოუს ცნობილი მოთხოვნილებათა ხუთსაფეხურიანი პირამიდა მხოლოდ პოზიტიურ მოთხოვნილებებს
ითვალისწინებს, ყურადღების მიღმა ტოვებს ნეგატიურ მოთხოვნილებებს, რაც მისი, ისევე როგორც სხვა
კონცეფციების, ნაკლად უნდა ჩაითვალოს.

ექცევა ყურადღება. სამწუხაროდ, შეხედულება კეთილდღეობაზე თანამედროვე საზოგადოებაში სცილდება ჭეშმარიტებას. იგი გაიგივებულია მატერიალურ უზრუნველყოფასთან, მოხმარებული ნივთების რაოდენობასთან. ეს უკავშირდება სურვილების დაკმაყოფილებასა და სარგებლიანობას, მაშინ როცა რეალური კეთილდღეობა ნიშნავს სარგებლობას, სიკეთეს მოხმარებული დოვლათიდან, სასიცოცხლო პროცესებიდან საერთოდ. მოხმარება, მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება კი შეიძლება იყოს სარგებლობის მომტანიც და ზიანის მომტანიც, ან არაფრის მომცემი, აბსურდული. აქედან გამომდინარე, მოთხოვნილებები შეიძლება დავყოთ ორ ჯგუფად, რასაც შეესაბამება მათი დაკმაყოფილება: **გონივრულ (ჯანსაღ), ე.ი. დადებით მოთხოვნილებებად, რომელთა დაკმაყოფილებას ადამიანებისთვის მოაქვს რეალური სარგებლობა, და არაგონივრულ (არაჯანსაღ), ანუ უარყოფით მოთხოვნილებებად, რომელთა დაკმაყოფილება თვით კონკრეტული მომხმარებლისთვის თუ სხვისთვის ზიანის მომტანი ან არაფრის მომცემი, უაზროა, დანაკარგებთანაა დაკავშირებული.** შესაბამისად მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება სხვადასხვანაირად აისახება ადამიანთა რეალურ კეთილდღეობაზე. აქვე უნდა ითქვას, რომ მნიშვნელოვანია კეთილდღეობის ჭეშმარიტი გაგება და მისი გამიჯვნა მოჩვენებით, ყალბ, ფსევდო კეთილდღეობისგან. ჭეშმარიტად უნდა წარმოვიდგინოთ კეთილდღეობა არა მხოლოდ სუბიექტური გაგების, არამედ ობიექტური კრიტერიუმების გავალისწინებით. კერძოდ, რეალურია კეთილდღეობა, როცა ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება შეესაბამება ადამიანებისთვის ნამდვილ სიკეთეს, სარგებლობას ფიზიკური, სოციალური არსებობის თვალსაზრისით. სხვა შემთხვევაში საქმე გვაქვს არარეალური, მოჩვენებით ფსევდოკეთილდღეობასთან. კეთილდღეობის ილუზიურ აღქმას დიდი ზიანი მოაქვს საზოგადოების ცხოვრებისთვის. ადამიანთა საუბედუროდ, ეს დიდ ადგილს იკავებს მათი დიდი ნაწილის ცხოვრებაში.

საგულისხმოა, რომ თეორია მოთხოვნილებებს იხილავს ზოგადად, არ გაითვალისწინება მისი ხასიათი. აუცილებელია თეორიამ ჩამოაყალიბოს **მოთხოვნილებების სწორი გაგება დაკმაყოფილების შედეგის მიხედვით, ზუსტი წარმოდგენა მისი ფაქტობრივი რადიკალურად განსხვავებული სახეების შესახებ.**

სრულიად გაუპართლებლად ამას სათანადო ყურადღება არ ეთმობა ეკონომიკურ მეცნიერებაში,

განსაკუთრებით საბაზრო, ურთიერთობათა გავლენით იგი გვერდზე გადაწეული აღმოჩნდა. სანაცვლოდ, კომერციულ ურთიერთობათა დომინირებამ წინ წამოსწია „მოთხოვნის“, ე.ი. იმ მოვლენის ამსახველი ცნება, რომელზეც დამოკიდებულია საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირება, კონკრეტული საბაზრო სუბიექტების ქცევა, რომელიც ორიენტირებულია მეტი და მეტი საქონლისა და მომსახურების გაყიდვისაკენ, მეტი და მეტი მოგების მიღებისკენ⁴, რაც თავისთავად არ ნიშნავს ადამიანთა კეთილდღეობას და მის ამაღლებას.

მოთხოვნილებათა შესახებ სწორი შეხედულების (თეორიის) არსებობის გარეშე საზოგადოება ვერასდროს ვერ გადაწყვეტს ჰუმანური, სამართლიანი, ზნეობრივი და ჰარმონიული, ე.ი. ბედნიერი საზოგადოების ჩამოყალიბების პრობლემას, ამა თუ იმ ზომით ცხოვრების თანხლები ყოველთვის იქნება სიმახინჯე უკეთურობა. **საყოველთაო კეთილდღეობისთვის პრიორიტეტია ეკონომიკის უშუალოდ ადამიანების აუცილებელი ინტერესებისკენ ორიენტაცია, რაც შეესაბამება მის პირდაპირ, პირველად დანიშნულებას. ამ დროს კი რეალობაში უპირატესობა ეძლევა ბიზნისის ინტერესებს.** ამის გამო წარმოიშვება წინააღმდეგობა მოთხოვნილებებსა და მოთხოვნა შორის. საბაზრო მოთხოვნის იმპერატივი კი გვიჩვენებს, რომ კმაყოფილება მათი მოთხოვნილებები, ვისაც ფული აქვს. ისინი იღებენ კმაყოფილებას მოხმარებისგან. დაკმაყოფილების გარეშე რჩება იმათი მოთხოვნილებები, ვინც ფულს არ ფლობს. ასევე ბაზარი ამ მხრივ ნეიტრალურია. მას „ინტერესებს“ ფულიანების ყოველგვარ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, მათ შორის ჭარბი ფულიანებისა და სხვებისა. ჭარბი და უსარგებლო, თითოეული საზიანო მოხმარება კი სულაც არაა აუცი-

⁴ ჯერ კიდევ ადამ სმითი გარკვევით, საგულისხმოდ მიგვაჩვენებს საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში მწარმოებლის ინტერესის გაუმართლებელი უპირატესობის შესახებ: „მოხმარება წარმოების ერთადერთი მიზანია და მწარმოებლის ინტერესები იმსახურებს ყურადღებას მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ისინი შეიძლება ემსახუროდეს მომხმარებელთა ინტერესებს... ამასთან მერკანტილისტური სისტემის ბატონობის დროს მომხმარებლის ინტერესი თითქმის მუდმად მწარმოებლის ინტერესებს ეწირება. და ეს სისტემა უთუოდ აღიარებს არა მოხმარებას, არამედ წარმოებას ყოველგვარი სამრეწველო და სავაჭრო საქმიანობის საბოლოო მიზნად“. А.Смит. Исследование о природе и причинах богатства народов. Т. II. М. – Л., 1935. С 208. ღრმად თუ ჩავევლებით, ეს ეხება მთლიანად საბაზრო ურთიერთობებს, რაც არ უნდა ამტკიცონ მათმა დამცველებმა მომხმარებლისათვის თავგამოდებული ზრუნვის შესახებ.

ლებელი და მით უფრო მიზანშეწონილი, თვით ამ უკანასკნელთათვის. ამრიგად, ეს წინააღმდეგობა მოთხოვნასა და მოთხოვნილებას შორის საზოგადოებისთვის ზიანის მომტანია. იგი საკმაოდ გავრცელებული მოვლენაა. დიდი ეს ზიანი საერთო კეთილდღეობისთვის, მთელი კაცობრიობისთვის.

ცხოვრებიდან ცნობილი ფაქტია, რომ ადამიანები სხვადასხვა მიზეზით ხშირად მიისწრაფიან ისეთი საგნების მოხმარებისა და ფლობისაკენ, რაც არაფერს ჰმატებს ან ზიანსაც კი აყენებს პირადად მათ, ხოლო ხშირად სხვებს, საბოლოოდ საზოგადოებას. ეს მათი ცნობიერებისა და ხასიათის (მათი ბუნების) მანკიერებიდან, გარემოს სიმახინჯებიდან წარმოიშვება. კერძოდ, თავიდანვე ამისი მთავარი მიზეზია ნივთების, მათ შორის რაც შეიძლება ძვირად ღირებული ფლობისა და მოხმარებისადმი ადამიანთა გადაჭარბებული მიდრეკილება, მახინჯი ჰედონიზმი, საერთოდ, საზოგადოების ცნობიერების გამრუდება, ცდუნებები, ნივთმოყვარეობა, მიუხედავად იმისა, ეს მათთვის რეალური სარგებლობის მომტანია თუ არა.

ხაზი უნდა გაესვას საზოგადოებრივი გარემოს გავლენას მომხმარებლის ქცევაზე, რომელიც ადამიანებს ზედმეტად აქეზებს მოხმარებისა და დაგროვებისკენ, მერკანტილისტური ჩვევებისკენ, წარმოშობს მომხმარებელურ ჟინს, შეჯიბრს მოხმარების სფეროში.

აღნიშნულიდან გამომდინარეობს, რომ ადგილი აქვს გონივრულ (ჯანსაღ) და არა-გონივრულ (არაჯანსაღ) მოთხოვნილებათა აღრევას. იგი დაკავშირებულია რეალური და მოჩვენებითი, ილუზიური, ფსევდოსარგებლობის თანაარსებობასთან. აუცილებელია კეთილდღეობის თეორიამ ყურადღება გაამახვილოს მოთხოვნილებათა აღნიშნულ ხასიათზე.

აქ უნდა შევჩერდეთ მომხმარებელს სუვერენიტეტის, მოთხოვნილებათა ავტონომიურობის და მის ჩამოყალიბებაში გარედან ჩარევის დაუშვებლობის ლიბერალურ კონცეფციაზე. წარმოვიდგინოთ სიტუაცია, როცა ადამიანების მოთხოვნილებები შეუზღუდავად ყალიბდება და არაფერს უწევს ანგარიშს, გარდა ინდივიდების სურვილებისა. თითქოს, საერთოდ, სრულიად სწორი და რაციონალურია ადამიანთა აზროვნება და ქცევა, იგი ზომიერების, გონიერების დაცვას, ჯანსაღად აზროვნებას, ზნეობრივ ნორმებს შეესაბამება. როგორ სურათს მივიღებდით ასეთი მიდგომის შედეგად? ილუზია მოგვეჩვენებოდა სასურველ სინამდვილედ, იდეალად.

სინამდვილე კი გვიჩვენებს, რომ ადამიანებს

ყოველთვის არა აქვთ სწორი და ზუსტი წარმოდგენა იმაზე, თუ რა არის მათთვის სასარგებლო და რა საზიანო. თანაც ბევრი მოთხოვნილებაც, მიუხედავად მათი დაკმაყოფილების გაუმართლებლობის შესახებ სწორი ცოდნისა, მაინც არსებობს დაკმაყოფილებად, მაგალითად, თამბაქოს ნაწარმზე, რის მოხმარებასთან მრავალსაუკუნოვან ომს, რაც უკანასკნელ პერიოდში განსაუთრებით გამძაფრებულია, ჯერ-ჯერობით მცირე შედეგი მოაქვს. მწვევლთა დიდი არმია თავგამოდებით ებრძვის თავის სიცოცხლეს, ამოკლებს მას. ამის შემდეგ იმისი თქმა, რომ ადამიანთა ყოველგვარი მოთხოვნილება თუ არ კმაყოფილდება, თითქოს ეს მათი ინტერესების შელახვაა, ჰუმარიტების მიმართ მკრეხელობად არ უნდა ჩაითვალოს? და ეს განა მარტო თამბაქოს ნაწარმს ეხება!

სადავო პრაქტიკის მიხედვით არ უნდა იყოს, რომ ადამიანები არარაციონალურები არიან და მათი მოთხოვნილებების დიდი ნაწილიც აზრს მოკლებულია. ჯანსაღი, გონივრული გაგებით, ასეთი მოთხოვნილებები არ უნდა კმაყოფილდებოდეს, შეიზღუდოს თვით მომხმარებელთა ინტერესების გამო. ეს იქნებოდა მომხმარებლის სუვერენიტეტის რეალური დაცვა, მის სასარგებლოდ საკითხის გადაწყვეტა და არა ლიბერტარიანული „უფლებების“ ფეტიშიზაცია, რასაც არც ერთი საღად მოაზროვნე არ იზიარებს. ადამიანთა უაზრო, არაფრისმთქმელი უფლებების „ფასი“, რომ არაფერი ვთქვათ საკუთარი თავისთვის ზიანის მიყენების „უფლებებზე“, მხოლოდ ნეგატიურ კონსტრუქტად წარმოგვიდგება.

აქაც არ შეიძლება არ შევამჩნიოთ ბიზნესის ინტერესის მომხმარებელთა ინტერესების მიმართ გაუმართლებელი უპირატესობა, მოთხოვნისა და მოთხოვნილების წინააღმდეგობა რეალური კეთილდღეობის კრიტერიუმის თვალსაზრისით.

ადამიანებს ჩვეულებრივ უფრო მეტი შეცდომებისა და ზიანისაგან იცავს ის, რომ ისინი ემორჩილებიან ზნეობის, სამართლის ნორმებს, რაც მათ ათავისუფლებს დაუოკებელი მოთხოვნილებებისაგან. და მაინც, თუ ფაქტებს დაკვირვებით და გავანალიზებთ, მათი არარაციონალურობის გამო არასასარგებლო მოთხოვნილებებისა და მოხმარებისაგან ზიანი, კოლოსალურია. ამიტომ ეკონომიკურმა თეორიამ, საერთოდ, და კეთილდღეობის, თეორიამ, კერძოდ, უარი უნდა თქვას მომხმარებლის სუვერენიტეტის არსებულ გაგებაზე, რომ თითქოს ადამიანთა მოთხოვნილებების ჩამოყალიბებაში არავინ არ უნდა ჩაერიოს, არც ერთ

შემთხვევაში, რადგან თითქოს მომხმარებელი ყველაზე უკეთ აფასებს თავის მდგომარეობას.

ცნობილია, რომ ლიბერალი ასე ფიქრობს: „ვინ განსაზღვრა, თუ რომელი მოთხოვნილებაა გონივრული, ან სადაა საზღვარი გონივრულსა და არაგონივრულს შორის, ან რატომ არ უნდა ჰქონდეს ნებისმიერ ადამიანს უსაზღვრო სურვილი, ეს ხომ მისი წინდათაა? მინდა უფლებათა? ვინ უნდა ჩაეკეტოს გზა მის უკიდურეს სურვილებსაკენ, რატომ უნდა ჩაერიოს ვინმე სუბექტის მოხმარებაში? თითქოს მართებული და შეუვალი აზრებია, მაგრამ ცხოვრების ლოგიკა ამას არ ადასტურებს. ამ აზრებს ხშირად მიჰყვართ ადამიანის აღვირახსნილობამდე, მისთვის საზიანო ქცევებამდე, გაუმართლებელ სურვილებამდე, სხვა ადამიანების ინტერესებს უგულვებელყოფამდე, შელახვამდე, გაუმართლებელ, მახინჯ (პ. მარკუზე უპატიოსაც უწოდებს) მოთხოვნილებებამდე⁵ და ა.შ. ამრიგად, ამ თვალსაზრისს არაფერი აქვს საერთო ჭეშმარიტებასთან, საკაცობრიო ფასეულობათა გაზიარებასთან. ამასთან, ის, რომ თითქოს არ არსებობს **ზედმეტი მოხმარების კრიტერიუმები** და განაზღვრის შესაძლებლობა, მოგონილია. **ასეთი კრიტერიუმები ჩამოყალიბებულია კაცობრიობის მიერ ზნეობისა და ქცევის ნორმებში, სიკეთისა და ბოროტების გაგებაში.**

მომხმარებლის მოთხოვნილებათა ჩამოყალიბებაში ჩარევა (მათი შეზღუდვა) ყოველთვის ხდებოდა, საზოგადოებრივი მსოფლხედვის, წესების, ზნეობრივი, სამართლებრივი ნორმების მხრივ და სხვა. მისი აუცილებლობა გამომდინარეობს თვით მომხმარებელთა ზემოთ აღნიშნული თვისებებიდან, ინტერესებიდან. ცხოვრება ადასტურებს, რომ აუცილებელია საზოგადოებრივ ფასეულობათა, ზნეობრივი ნორმების, პროგრესული შეხედულებების გათვალისწინება თითოეული მომხმარებელი ინდივიდის მიერ. ადამიანთა მოთხოვნილებების ჩამოყალიბებაში არაძალადობრივი ჩარევა მათივე სასარგებლოდ, რაც მათ თავიდან ააცილებს შეცდომებს და დაიცავს თავიანთი თავის, სხვების და საზოგადოების საზიანო მოქმედებების ჩადენისაგან, **სავსებით მიზანშეწონილად უნდა ჩაითვალოს.** ხელი უნდა ავიღოთ ულტრალიბერალების უტოპიურ და უსარგებლო, ილუზიური, „ლამაზ“

სიტყვებში შეფუთული მოძღვრებისგან და უნდა რეალობას მივსდეთ, ჭეშმარიტ სასარგებლო წესებს დავემორჩილოთ. ეს იქნება ნამდვილი სიკეთისაკენ გზა, ფსევდოცნობიერებისა და მოქმედებისაგან კაცობრიობის გათავისუფლების, ჭეშმარიტების გზაზე დადგომის ერთ-ერთი ფაქტი. **კაცობრიობამ ხელი კი სწორედ ადამიანთა მოთხოვნილებების ჩამოყალიბებაში იმ შენიღბული ჩარევისაგან უნდა აიღოს, რასაც ახორციელებს რეკლამა, მოდა, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები და სხვები საქონლის (მომსახურების) ხშირად არაფრის მომცემი და საზიანო სახეობათა გამსაღებელების სასარგებლოდ.** იგი მთავრდება მომხმარებლის სწორი გზისგან. სახელდობრ, ეს კი შეიძლება ჩავთვალოთ **ადამიანთა ცხოვრებაში ბოროტ ჩარევად.** აქ აუცილებელია ნამდვილ და ყალბ უფლებებში სწორად გარკვევა.

აქვე უნდა აღინიშნოს **ადამიანთა ზედმეტი (ჭარბი) სიამოვნებისკენ წაქეზების იდეოლოგიის შესახებ.** სიამოვნება ადამიანთა ნორმალური (ბუნებრივი) მოთხოვნილებაა. მისი უარყოფა გაუმართლებელია. მაგრამ ის, როგორც ადამიანის ყველა სხვა მიდრეკილება, სასარგებლო და ცხოვრების კომპონენტი შეიძლება იყოს რეალური კეთილდღეობის გონივრულობის ფარგლებში. საზღვარს გადაცილებული სიამოვნება ხდება არასასარგებლო შედეგის მომტანი - პიროვნული თვისებების, ცხოვრებისადმი ინტერესის დაკარგვის, გარყვნილების, დეპრესიის, აპათიის და სხვა უბედურების მიზეზი. ნორმალური საზოგადოება უნდა გაემიჯნოს ამ მანკიერებისაკენ ადამიანთა წაქეზებლების იდეოლოგიას და პრაქტიკას.⁶

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ერთი მნიშვნელოვანი მომენტის შესახებ, რომელიც უგულვებელყოფილია კეთილდღეობის თეორიაში. ესაა **ზომიერების პრინციპი.** იგი შემუშავებულია კაცობრიობის მიერ პრაქტიკული და მეცნიერული აზრის საფუძველზე. ეს პრინციპი ნიშნავს ადამიანთა მიერ საქონლისა და მომსახურების მოხმარებას (დაგროვებას) იმ ფარგლებში, რომელსაც მათთვის რეალური

⁵ მარტივი ჭეშმარიტება, რომ ყოველივე არსებულის, ბუნებრივის გონივრულად, აუცილებლობად მიიჩნევა გაუმართლებელია. ადამიანებს ბუნებრივი ობიექტები და პროცესები ხელოვნურით მიზანშეწონილით რომ არ შეეცვალათ, ცივილიზაცია არ შედგებოდა და აზრსაც დაკარგავდა.

⁶ ასეთი იდეები და პრაქტიკა, მისი ზიანი მხილებულია ბევრი პროგრესული ავტორის მიერ, რომლებიც მასში ხედავენ ადამიანთა დეგრადირების საფრთხეს. აქ შეიძლება დავასახელოთ პ. ბიუკენენის, ტ. ჯატის, ჟ. ბოდრიარის, პ. მარკუზეს და სხვათა ნაშრომები. ალბათ, ზ. ფროიდისეული თვალსაზრისი სიამოვნების როლის შესახებ ადამიანთა ცხოვრებასა და მოქმედების მოტივაციაში გაზვიადებულად უნდა ჩაითვალოს. მისი გავლენა ადამიანებზე არც თუ უვნებელია.

სარგებლობა, გონივრულ, ჯანსაღ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება მოაქვს, ე.ი. როცა მოხმარებული დოვლათი ტარნსფორმირდება რეალურ (და არა ილუზიურ, ფსევდო) სოციალურ სიკეთეში.⁷

ზომიერების მნიშვნელობა, რაც სათანადოდ არაა გაცნობიერებული პრაქტიკაში და სრულიად არაა ასახული მეცნიერებაში, ისაა, რომ იგი ადამიანებს თავიდან ააცილებს მრავალ ზიანს, უსამართლობას, ზედმეტი მოხმარებისა და ზედმეტი სიმდიდრის არსებითად უსაგნო, უაზრო დაგროვებას. **სწორედ ზომიერზე ზევით მოხმარებული და დაგროვილი სიმდიდრე ეკონომიკურმა (კეთილდღეობის) თეორიამ და, საერთოდ, მეცნიერებამ და პრაქტიკამ უნდა განიხილოს როგორც უქმი, ხოლო ასეთი დოვლათის, წარმოება და დაგროვება, გაცვლა, მოხმარება, როგორც უქმი ეკონომიკა, რომელიც არაფრის მომცემად ან დანაკარგების გამომწვევად გვევლინება.**⁸

ზომიერების უგულვებელყოფამ, მომხმარებელურმა განწყობამ და ქცევის პრაქტიკამ ბოლო პერიოდში საგალალო შედეგამდე მიგვიყვანა „მოწინავე“ ეკონომიკის ქვეყნებში, კერძოდ, ე.წ. მომხმარებლური ცნობიერებისა და მომხმარებლური საზოგადოების ჩამოყალიბებამდე, რომელსაც თავისი თეორიული მეურვეებიც გამოუჩნდნენ.

მომხმარებლური საზოგადოება არის საბაზრო ურთიერთობების პირობებში ჩამოყალიბებული სოციალური უნივერსუმი, სადაც მომხმარებელზე ბაზრის ზემოქმედება გაყიდვების ზრდის, მოგების გადიდების მიზნით ბიძგს აძლევს უზომო მოხმარებას, მის სხვადასხვა ფორმას აკავშირებს მომსახურების, გართობის ფორმებთან (მაგალითად, შოპინგი სხვა). საბაზრო, ბიზნეს-ურთიერთობები აღვივებს უსაზღვრო მოთხოვნილებების, გონიერების თვალსაზრისით, ზედმეტი, უაზრო, ფუქსავატური, არაფრის მომცემი მოხმარების და დაგროვების სხვადასხვა ფორმას. ამისთვის იყენებს მომხმარებელზე ზემოქმედებას. იგი საზოგადოებას აქცევს მომხმარებელთა მასად, უკანა პლანზე აყენებს შემოქმედებით

საქმიანობას, ადამიანის ნამდვილ არსს; ადამიანის ცხოვრების აზრს ხედავს მოხმარებაში; მის ღირსებებს ზომავს მოხმარებული საქონლისა და მომსახურების რაოდენობით (ღირებულებით); აუბრალოებს ადამიანურ ღირსებებს, ამახინჯებს ადამიანს ზნეობრივად, ამძაფრებს ადამიანთა შორის დაუნდობელ კონკურენციას სამომხმარებლო სფეროში და საერთოდ, ყველა ასპარეზზე, მათ ღიფერენციაციას ცხოვრების დონის მხრივ; თიშავს საზოგადოებას; არღვევს, თავდაყირა აყენებს ადამიანურ ფასეულობათა სისტემას; საბოლოოდ, აკნინებს ადამიანის არსებას. იგი ადამიანს კონფლიქტურს ხდის ბუნებასთან, ბუნებრივი რესურსების გამოყენებასთან და ა.შ.

ეს ხარვეზები კარგადაა ცნობილი თეორეტიკოსთა და რიგით ადამიანთა გარკვეული წრეებისთვის, მაგრამ საზოგადოების დაინტერესებული წრეებისგან წინააღმდეგობასაც ხვდება და ფართო გავრცელებასაც პოულობს ისევე, როგორც ბევრი სხვა უკეთურობა და საზიანო მოვლენა.

კეთილდღეობის ჭეშმარიტმა თეორიამ გზა უნდა გადაუღობოს მომხმარებლური საზოგადოების კონცეფციას, როგორც ადამიანურ ადამიანთა, ზომიერი მოხმარების, ზნეობრივი, სამართლიანი, ნამდვილად ცივილიზებული საზოგადოების ანტიპოდის მოდელს.⁹ ამით ის თავის წვლილს შეიტანს მომავალი ბედნიერი ცხოვრების საფუძვლების შენებაში.

ზემოთ მოცემული მსჯელობებიდან გამომდინარე, შეძლება მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების შესახებ შემდეგი ლოგიკური დასკვნების გაკეთება.

ჯერ ერთი, **მოთხოვნილებათა დიდი ნაწილი არ შეესაბამება ადამიანთა რეალური კეთილდღეობის ინტერესებს და მათი დაკმაყოფილება უნდა ჩაითვალოს დიდ ცდომილებად კაცობირობის ცხოვრებაში;**

მეორე, მომავალი ნამდვილი ადამიანური ცხოვრებისთვის, ადამიანთა საყოველთაო კეთილდღეობისთვის **აუცილებელია მოთხოვნილებათა გაფილტვრა (გაწმენდა) უაზრო და მავნე სახეებისგან, უარის თქმა არაჯანსაღ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებაზე;** ეს ორ შედეგს იძლევა: ადამიანთა დიდ ნაწილს, საზოგადოებას თავიდან ააცილებს ზედმეტ, არასასარგებლო და საზიანო მოხმარებას; ამავე დროს ამ დოვლათის წარმოებისთვის გამოყენებულ რესურსებს გადართავს გონივრული

⁷ ამის შესახებ იხ. ჩვენი „ზომიერი ადამიანი,“ (2013, ქართულ და ინგლისურ ენაზე), ასევე რუსული ტექსტი ჟურნ. „Homo Eperans“-ში, №5, 2005 (სანკტპეტერბურგი), მონოგრაფია „მეტაეკონომიკა ეკონომიკის ფილოსოფია“ (1995). ცნობილია არისტოტელეს მოძღვრება საშუალოს შესახებ, რომელიც ამ პრობლემას ეხმიანება, ასევე მრავალი გამონათქვამი მეცნიერთა და სხვა დარგის ავტორთა მიერ, ხალხური ზეპირსიტყვიერებიდან.

⁸ უფრო დაწვრილებით ჩვენს ნაშრომში „უქმი ეკონომიკა“.

⁹ ამაში ნათლად გვარწმუნებს ჟ. მომხმარებლური საზოგადოების ჟ. ბოდრიარის, ჰ. მარკუზეს, ე. ფრომისა და სხვათა მეცნიერული ანალიზი.

მოხმარებისთვის საგნებისა და მომსახურების წარმოებისკენ; ამით ადამიანთა დიდ რიცხვს, რომლებიც განიცდიან საარსებო საშუალებათა დეფიციტს, გაუჩენს საჭირო დოვლათს.

მესამე, აღნიშნულიდან გამომდინარე, **გამართლებულია შეწყდეს ადამიანისთვის მანვე ყოველგვარი პროდუქტების, უაზრო, ფუქსავატური საგნებისა და მომსახურების წარმოება და გასაღება, მათი წარმოების რესურსები უნდა გადაერთოს რეალური სიკეთისთვის საჭირო დოვლათის წარმოებაზე.** ეს შეამსუბუქებს ბუნებაზე ადამიანების ზღვარს-გადასულ დაწოლასაც.

ბანალური ჭეშმარიტებაა, რომ არავისთვის სასარგებლო არაა ისეთი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, როგორიცაა: თამბაქოს ნაწარმზე, ნარკოტიკებზე, ზედმეტ ალკოჰოლზე, პორნოგრაფიულ ლიტერატურაზე, აზარტულ თამაშებზე და მისთ. ასევე ნორმალური, განათლებული, მაღალხეობრივი, სამართლიანი საზოგადოების პირობებში ზედმეტია ადამიანის მოსპობისა და დაშინების იარაღების წარმოების მოთხოვნილება და მისი დაკმაყოფილების აუცილებლობა. ამგვარ საზოგადოებაში არ იარსებებდა ე. წ. სამართალდამცავი ორგანოების საჭიროება და მისი დაკმაყოფილების აუცილებლობა, რაც კოლოსალურ მატერიალურ, ფინანსურ და ადამიანისეულ რესურსებს შთანთქავს. ყოველივე ამის არსებობა ხომ საზოგადოების სიმახინჯეთა შედეგია!

ადგილი წარმოსადგენია, თუ როგორ შეიცვლება ადამიანთა ცხოვრება, როცა იგი ზედმეტი მოხმარების ბარგისგან გათავისუფლდება, რომელიც მას აპკიდა ისტორიამ, ცნობიერების ჩამორჩენამ, დაბალმა კულტურამ, შეძენილმა ზნეობრივმა მანკიერებებმა და ა. შ.¹⁰ ეს სასარგებლო იქნება იმათ-

¹⁰ გარკვეული სიმართლე არის განმანათლებლების შეხედულებაში, რომ ადამიანები თავიდან ე. წ. „ბუნებრივ მდგომარეობაში“ თავისუფალი იყვნენ ამ მანკიერებებისაგან, რაც მათი ბედნიერების ერთ-ერთი ძირითადი პირობა იყო. ძველი მოაზროვნეების, მ. შ. პესიოდეს მოძღვრება კაცობრიობის ოქროს ხანიდან ბრინჯაოს ხანაზე, შემდეგ რკინისაზე გადასვლის შესახებ გვამცნობს, რომ ადამიანებმა ცივილიზაციის შედეგად ზნეობრივი დეგრადირება განიცადეს. ამ აზრს საინტერესოდ გამოთქვამს პორაციუსი: „რას არ გევიყება დროის დამღუპველი რბოლა? ჩვენს ბაბუებზე უარესნი ჩვენი მამებია, ჩვენ მათზე უარესნი ვართ, ჩვენი შვილები ჩვენზე ცუდები“. პორაციუსი. ოდები. III, 646-49. ეს აზრი ევროპელმა განმანათლებლობამაც გაიზიარა ახალი ინტერპრეტაციით, განსაკუთრებით ჟ. ჟ. რუსომ, რომელმაც ამ საკითხს გამოკვლევა მიუძღვნა. ზნეობრივი დეგრადირების ცალკეული ნიშნები ყოველ ეპოქაში შეიმჩნეოდა და მათ შორის ჩვენს დროშიც აშკარაა. მაგრამ საერთო პროგრესი უეჭველია.

თვის, ვინც ზედმეტი მოთხოვნილების მატარებელი და ზედმეტის მომხმარებელია (დამგროვებელია), ასევე იმათთვის, ვისაც ამის გამო აკლდება საჭირო დოვლათი, მთელი საზოგადოებისთვისაც, რომელსაც ის დიდ მორალურ და მატერიალურ ზიანს აყენებს.

მაგრამ საქმე საამისოდ აუცილებელი პირობების არარსებობაში და მისი შექმნის საჭიროებაშია. ცხადია, არ იქნება სწორი მათი ძალდობრივი მეთოდებით დანერგვა, როგორც ეს ხდებოდა ისტორიის სხვადასხვა დროს ახალი წყობის დამკვიდრებისას და ბოლო ხანებში მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში საბაზრო ურთიერთობათა ექსპანსიის შემთხვევაში. ეს უნდა მოხდეს ადამიანთა შეგნების, ცნობიერების შეცვლის, მათი შინაგანი რწმენით მოქმედების საფუძველზე, ე. ი. თვით ადამიანთა მიერ მახინჯ მოთხოვნილებებზე და მოხმარებაზე (დაგროვებაზე) უარის თქმით. გადამწყვეტი როლი მასში უნდა შეასრულოს მოწინავე იდეებმა, იდეოლოგიებმა, ლიტერატურამ, ხელოვნებამ, რელიგიამ, პოლიტიკამ, ხელისუფლებამ, მისმა ღონისძიებებმა, ჰუმანურმა აღზრდამ¹¹ (ცალკეული ადმინისტრაციული ზომებიც საჭირო შემთხვევაში შეიძლება საკმაოდ ეფექტიანი იყოს). დაძლეული უნდა იქნეს ყალბი (არა გონივრული) „ლიბერალური“ შეხედულებები, მერკანტილისტური აზროვნება¹², მეშინური ფსიქიკა, რომელთაც ყავლი გაუდის თვით ცხოვრების ღოგიკით.

კეთილდღეობის თეორიამ ნათლად და დამაჯერებლად უნდა ჩამოაყალიბოს მოთხოვნილებათა ხასიათის, საზღვრების, შინაარსის, როლის მეცნიერული კონცეფცია და მიაწოდოს ის საზოგადოებას. სოციალური მეცნიერებებში, აღზრდის სფეროში ამ საკითხებმა უნდა დაიკავოს წამყვანი ადგილი.

თვით ისტორია ნათლად ადასტურებს ადამიანთა ცნობიერების ცვლილების ფაქტებს, ამასთან, მეტწილად პროზიტიური მიმართულებით. თუნდაც ბოლო წლებების მანძილზეც დიდ პროგრესს აქვს ადგილი ადამიანის უფლებების, ძალადობის დაუშვებლობის, სამართლიანო-

¹¹ უნდა დავეთანხმოთ ი. კანტის აზრს, რომ „ადამიანი ერთადერთი ცხოველია, რომელიც ექვემდებარება აღზრდას“.

¹² ამგვარი აზროვნების ზიანს საინტერესოდ ახასიათებდა ჯერ კიდევ ადამ სმითი: „მერკანტილიზმი სხვა არაფერია, თუ არა პროტექციონისტული შეცდომების ნახავი, რომელიც ჩვენმა ვაჭრებმა და მრეწველებმა თავს მოახვიეს „გამყიდველ პარლამენტს“ და ემყარება უმარტივეს წარმოდგენას, რომ სიმდიდრე არის ფულის ფლობა.“

ბის აუცილებლობის გაცნობიერების, ჰუმანური იდეების გავრცელების მიმართულებით. მართალია, ზოგიერთი ნეგატიური ტენდენციის მომქადავრებაც შეიმჩნევა (ტერორისტული და კრიმინალური, მომხრებლური ცნობიერების გავრცელება და სხვა), მაგრამ კაცობრიობას გააჩნია ზნეობრივი და ინტელექტუალური რესურსი პოზიტიური ტენდენციების გამარჯვებისთვის.

შპმი ეკონომიკა როგორც მფლანგველობა

მდიდარი ადამიანები არიან შეპყრობილნი და არა ნასიამოვნებნი. კომმერსი

წარმომავლობისა და ინდივიდთა და საზოგადოების ცხოვრებაზე გავლენის მიხედვით უქმი (ზედმეტი) დოვლათის რამდენიმე ძირითადი სახეობა შეიძლება გამოვყოთ.

უწინარესად შეიძლება ვთქვათ, რომ **ინდივიდები, როგორც მასობრივი მომხმარებლები იძენენ ნივთებს, ფლობენ ქონებას, რომელთა ამა თუ იმ (ხშირად დიდ) ნაწილს არ მოაქვს მათთვის რეალური სარგებლობა (სიკეთე)**. ისინი მხოლოდ მათ არაჯანსაღ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას, ყალბ სიამოვნებას, ილუზიურ სარგებლობას ხმარდება ან ზიანის მომტანიცაა მათთვის. თანამედროვე მომხმარებლური საზოგადოება აფართოებს მოხმარების არაჯანსაღ, მახინჯ, რეალური სარგებლობის არმომტან ფორმებს,¹³ რომლებიც ამა თუ იმ ზომით განუყრელად თან სდევდა ადამიანთა ცხოვრებას მთელი ისტორიის მანძილზე, წარმოშობს ახალ ფორმებსაც.

პირველ რიგში უნდა ითქვას **თამბაქოს ნაწარმზე**. მისი მომხმარებელია მსოფლიოში ყოველი მესამე მოზრდილი ადამიანი, ერთ მილიარდზე მეტი, მ.შ. 200 მლნ ქალი. ყოველწლიურად მოწვევას იწვებს 80-100 მლნ ადამიანი. მოზარდების 43 % მწვევლია. ერთი მწვევლი დღე-ღამეში ეწევა 15-18 სიგარეტს. მისი ზიანი ადამიანთა ჯანმრთელობაზე, თავი რომ დაგანებოთ ეკონომიკურ ზიანს, რაც ზუტად დაუდ-

გენელია, უზარმაზარი და საგანგაშოა. გლობალური სტატისტიკის მიხედვით, ყოველი მეათე ადამიანის სიკვდილის მიზეზი თამბაქოა. წელიწადში 5,4 მლნ ამ მიზეზით კვდება. მე-20 საუკუნეში თამბაქოს მოწვევის შედეგად 100 მლნ ადამიანი და ა. შ.¹⁴ ეს მცირე ნაწილია იმ ინფორმაციისა, რომელიც ადამიანის ჯანმრთელობისთვის თამბაქოს ზიანის შესახებ უხვადია თანამედროვე მეცნიერულ ლიტერატურაში.

ძნელია ავსხნათ, თუ რატომ ვერ უმკლავდება მწვეველობას - ამ საშინელ სენს კაცობრიობა. ამის მიზეზთა შორის ადამიანთა, კერძოდ ბიზნესის წარმომადგენელთა, გარკვეული კომერციული ინტერესიც შეიძლება დავინახოთ.

აქვე შეიძლება ვიმსჯელოთ **სპირტიანი სასმელების, თვით საკვების პროდუქტების ჭარბად (ზომასზე მეტად) მოხმარებაზე** ადამიანთა საკმაოდ დიდი ნაწილის მიერ, რაც მარტივ პრობლემებს როდი უქმნის მათ. ამისთვის კი იხარჯება დიდადღი რესურსები.. ალკოჰოლიკების რაოდენობა ყოველ 1000 კაცში შეადგენდა 0,3-ს 1900-1929 წლებში, 12,3-ს 1956- 1976 წლებში, მათი რიცხვი 50-ჯერ გაიზარდა 1930 - 1965 წლებში. 2000 წელს მსოფლიოში იყო 140 მლნ ალრიცხული ლოთი. ეს მოხმარება უნდა მივაკუთვნოთ სარგებლობის არმომტან და საზიანო, ზედმეტ მოხმარებას, რაზეც გაწეული დანახარჯებიც, ცხადია, ადამიანებისთვის ფუჭი და ზარალის მომტანია.

ასევე გავრცელებულ არასასარგებლო მოხმარებას მიეკუთვნება **ზედმეტი საკვების** მიღება, რაც ადამიანთა მცირე რიცხვს როდი ახასიათებს. გურმანების დიდ ნაწილის პრობლემაა ჭარბი წონა. 2000 წლიდან ადამიანების რიცხვი, რომლებიც ჭარბ წონას უწივიან გაიზარდა 2-ჯერ. 2008 წელს მსოფლიოში მოსახლეობის 35 % ჭარბწონიანი იყო, 11 % სიმსუქნით იყო დაავადებული. 2011 წელს კი 20 წლისა და მეტი ასაკის 1,4 მლრდ ადამიანს ჭარბი წონა აწუხებდა. 2000 წელს მოსახლეობის 65 % ცხოვრობდა ქვეყნებში, სადაც სიმსუქნე მეტ სიკვდილიანობას იწვევს, ვიდრე უკმარი წონა.¹⁵ ჭარბი წონის მიზეზი მხოლოდ კვება არაა, მაგრამ მათ შორის კავშირი აშკარაა. ღარიბ მოსახლეობასა და ღარიბ ქვეყნებში ეს პრობლემა სულაც ან თითქმის არ აწუხებთ. ამრიგად, **ადამიანების სწორი კვება - ეს თითქოს ელემენტარული საკითხი - კაცობრიობამ თავად, ისე როგორც ბევრი სხვა რამ, გაიხადა დიდ პრობლემად.**

¹³ ცნობილია მომხმარებელთა არასწორი ქცევის მრავალი უკიდურესი ფორმა, მათ შორის ერთ-ერთია ე.წ. თინომანია (სხვანაირად, შოპოჰოლოზმი - ნივთების შეძენის დაუოკებელი წყურვილი, რაც ზოგიერთ მომხმარებელს თვითმიზნად აქვს გადაქცეული. მაღაზიებში სიარული და ნივთების შეძენა მათ სიამოვნებას გვრის. ეს უაზრო და ზიანის შემცველი მოქმედება არც ისე იშვიათია მომხმარებელთა შორის.

¹⁴ www.Liker . info.

¹⁵ Информационный бюллетень. №11, март 2013. С 17.

ზედმეტად მიღებული საკვები პროდუქტები არა მარტო უსარგებლო და ზიანის მომტანია ადამიანებისთვის, არამედ რესურსების ფუჭი დანახარჯია და ადამიანთა საკმაოდ დიდი რაოდენობისთვის კვების პროდუქტების უკმარობის მიზეზიცაა. ამდენად ისინი შეიძლება მივაკუთვნოთ უქმ ეკონომიკას.

უქმი ეკონომიკის შემაშფოთებელი მაგალითია **ნარკოტიკების** წარმოება არაღანიშნულებით მოხმარებისთვის და მათი მოხმარების გავრცელების მასშტაბები თანამედროვე მსოფლიოში, განსაკუთრებით ახალგაზრდობაში. ესეც ადამიანთა უძველესი და უგუნური მავნე ჩვევაა. პარადოქსია, რომ ამ მიზნითაც უზარმაზარი სახსრები იხარჯება სავალალო მიზნით - ადამიანების მიერ ყალბი სიამოვნების მიღების, საბოლოოდ ჯანმრთელობის განადგურების, საკუთარი სიცოცხლის შემოკლებისთვის თუ მოსპობისთვის. მსოფლოში 300-350 მლნ თავგზააბნეული ადამიანი იყენებს ამ გამანადგურებელ საშუალებას თავისი ნებით, რისთვისაც ხარჯავს უზარმაზარ სახსრებს. ნარკოტიკების წარმოადგენს უკანონო საქმიანობის სფეროსა და შემოსავლების ერთ-ერთ უხვ წყაროს ცალკეული ადამიანებისთვის. ბოლო 12 წლის განმავლობაში ამ სფეროში ინვესტიციებმა შეადგინა 3 ტრილიონი დოლ. ნარკოფულის წლიური ბრუნვა კი 800 მლრდ დოლარამდე აღწევს. ყოველწლიურად ხდება 1,5 ტრილიონ დოლარამდე ნარკოტიკებით ვაჭრობიდან მიღებული ფულის ლეგალიზება.¹⁶

პარადოქსული ისაა, რომ ადამიანებისთვის საზიანო მოხმარების ფორმებს, რომლებზეც ზემოთ ვმსჯელობდით, ომებზე ნაკლები ზიანი როდი მიუყენებია კაცობრიობისთვის და აყენებს მას ახლაც, საზოგადოება კი მათ მოთმინებით, გულგრილად უცქერის, ეკონომიკურ ურთიერთობათა სისტემა ზოგ შემთხვევაში აქეზებს კიდევ მფლანგველობის ამ აშკარა ფორმებს.

უქმი ეკონომიკის წარმოქმნის განსაკუთრებული შემთხვევა დაკავშირებულია **პროდუქციის გაახლების მაღალ ტემპებთან**. საერთოდ მწარმოებლებისა და მომხმარებლებისთვის უდავოდ სასარგებლო ეს პროცესი შეიცავს დანაკარგების საფრთხეს. პირველ რიგში იგი ეხება **წარმოების საშუალებებს, ტექნიკას**. როგორც ცნობილია, ტექნიკური პროგრესი, პროდუქციის ახალი სახეობების ათვისება და ბაზარზე გაჩენა იწვევს არსებულ სახეობათა მორალურ ცვეთას მათ ფიზიკურ გაცვეთამდე.

ამის შედეგად მწყობრიდან გამოდის წარმოების საშუალებათა საკმაოდ ხშირად დიდი რაოდენობა. ამ შემთხვევაში სრულად გამოუყენებელი ხდება მათ წარმოებაზე გაწეული დანახარჯების ნაწილი. მართალია, ახალი ტექნოლოგიის გამოყენების ეფექტი გადაფარავს ამ დანახარჯებს, მაგრამ ის, როგორც დანაკარგი, მაინც არ ქრება. ზოგჯერ კი მისი გადაფარვაც ვერ ხერხდება.

ასევე ახალი პროდუქციის ათვისების, წარმოებისა და ბაზარზე გამოჩენის შედეგად ფიზიკურად გაცვეთამდე მწყობრიდან გამოდის **სამომხმარებლო საქონელი** - ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი, ავეჯი, საყოფაცხოვრებო ტექნიკა და სხვა. ეს პროდუქტები ზედმეტ, „მკვდარ ქონებად“ იქცევა, გადასაყრელი ხდება ან მხოლოდ ნაწილობრივ გამოიყენება სხვადასხვა მიზნით, რაც ვერ აანაზღაურებს დანაკარგს. ასე უქმად, უსარგებლოდ ქცეული საქონელი საკმაოდ დიდ ადგილს იჭერს განვითარებული ქვეყნების ადამიანთა ყოფ-ცხოვრებაში. ამჟამად მოხმარებაშია მრავალი მილიონი სახეობის პროდუქტი. ყოველწლიურად ბაზარზე და მოხმარებაში შემოდის ათასობით ახალი სახეობა, ასევე მრავალი ათასი გადის მოხმარებიდან. მათი საკმაოდ დიდი ნაწილი არსებითად არ განსხვავდება ერთმანეთისაგან.

ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს **მოდის გავლენა მოხმარებაზე**, რაც ხშირ შემთხვევაში იღებს უარყოფით სახეს. მოდაზე გამოდევნებით ადამიანები, განსაკუთრებით ახალგაზრდები, მიმართავენ მრავალ უგუნურ, უაზრო საქმიანობას, ისეთ ჩაცმულობას, იმგვარი საგნების მოხმარებას, რაც ანგარიშს არ უწევს კლიმატს, ეროვნულ ტრადიციებს, ეთიკისა და ესთეტიკურ ნორმებს; ახდენენ საკუთარი ორგანიზმის ნაკეთების გადაკეთებას და ა.შ. მაშასადამე, უქმი ეკონომიკის ფარგლებში გაჩნდა არაჯანსაღი, დაბალი მოდისა და მის შემოქმედთა მხრივ საფრთხისგან ადამიანთა დაცვის მწვავე საკითხი.¹⁷

უქმი ეკონომიკა წარმოიქმნება იმის გამოც, რომ წარმოებულ დოვლათს ადამიანები ყოველთვის სრულად არ იყენებენ დანიშნულებით, იძენენ ნივთებს, რომლებიც სულაც არ სჭირდებათ, რომლებსაც ნაწილობრივ გამოყენების შემდეგ აგდებენ ან კიდევ უფუნქციოდ ინახავენ, ასევე დიდი რაოდენობით აფუჭებენ. ყოველივე ამის გამო ეს ნივთები ზედმეტის, ამგვარი მოხმარება მფლანგველობის სახეს იღებს. მას ოჯახებ-

¹⁶ www.dororhillier.com

¹⁷ ამის შესახებ მწვავე და დამაჯერებლად გადმოცემული ჟ. ბოდრიარის, პ. მარკუზეს, ე. ფრომისა და სხვათა შრომებში.

ის უმრავლესობაში შევხვდებით, ამ დროს მათ ხშირად აკლიათ სხვა უფრო საჭირო საგნები და მომსახურება.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს **მდიდრთა მოხმარებისა და ქონების შესახებ**. ჩვეულებრივ მათ აქვთ პირადი მოხმარებისთვის განკუთვნილი დიდი სიმდიდრე, რომლის ნაწილი ემსახურება არა გონივრული (ჯანსაღი), არამედ პრესტიჟის, უპირატესობის (გამორჩეულობის) დაასტურების, ზოგჯერ ფუქსავტური და ფუფუნებითი მოთხოვნების დაკმაყოფილებას. **ფუფუნების საგნებზე** მოთხოვნილება და მათი მოხმარება ისტორიის გარკვეულ ეტაპზე წარმოიშვა და ისტორიის ერთ-ერთი ნეგატიური თანამგზავრია. მას, ჭეშმარიტი გაგებით, არ მოაქვს არავითარი რეალური სიკეთე. სიმდიდრე, რომელიც ხმარდება ფუფუნებას, ჯანსაღი აზრით, უნდა განვიხილოთ როგორც **ზედმეტი, რომელიც არსებობს უქმად**. მისი არსებობა არღვევს **ზომიერების ფარგლებს, აუცილებელისა და ზედმეტის ზღვარს**. აქ აშკარად იჩენს თავს **მფლანგველობის ერთ-ერთი ტრადიციული სახე**. უთუოდ გამართლებულია ვთქვათ, რომ ფუფუნებითი და მფლანგველური მოხმარება და დაგროვება ადამიანთა მიერ, როცა სხვებს ელემენტარული საარსებო საშუალებები აკლიათ, ზნეობრივად მიუღებელი და ამ თვალსაზრისით დანაშაულებაცაა. უპრიანია, ეს ესმოდეთ მათ, ვისაც ესება.

ჟ. ბოდრიარის მიხედვით, მფლანგველობის არსებობისას სიუხვე კარგავს თავის აზრს. იგი ამას შთამბეჭდავად ასაბუთებს: ცნობილია, რომ, რამდენადაც მდიდარ საზოგადოებათა სიუხვე დაკავშირებულია მფლანგველობასთან, შეიძლება ვისაუბროთ „ნაგვის კალათის“ შესახებ და კიდევაც შევთავაზოთ „ნაგვის კალათის სოციოლოგია“: მითხარი, რას ყრი და გეტყვი, ვინ ხარ შენ. არც მფლანგველობა არც მისი ფუნქციები არ შეილება გავიგოთ, თუ მასში დავინახავთ მხოლოდ იმის ნარჩენს, რაც გაკეთებულია მოხმარებისთვის და არაა მოხმარებული. აქ გვაქვს გამარტივებული, მორალური დეფინიცია, რომელიც დოვლათის უპირობო სარგებლობას ემყარება... მფლანგველობა ყოველთვის განიხილებოდა როგორც უგუნურობის, გადარეულობის, ნგრევის ინსტინქტი, რომელიც სპობს ადამიანის რეზერვებს და პრაქტიკის ირაციონალობის შედეგად საფრთხეს უქმნის მისი გადარჩენის პირობებს¹⁸.

ფუფუნების საგნებს რომ არ მოაქვს რეალური სიკეთე ადამიანებისთვის, ეს იქიდანაც ჩანს, რომ ნამდვილი შინაგანი ღირსების ადამი-

ანები მათ არ ეტანებიან, ის მხოლოდ გარეგნული ეფექტის წყაროა. ფუფუნება პროგრესული აზრის მიერ აღიარებულია საზოგადოების ცხოვრების არასასურველ მოვლენად. სატირიკოსი იუბენალი ფუფუნებას მოიხსენიებს, როგორც ომზე საშიშს, რომელმაც რომი ვნებებსა და ცოდვაში ჩააგდო (ეს ზოგიერთ თანამედროვე ქვეყანასაც ესება, რომლებიც ძალიან გაიტაცა მატერიალურმა სიმდიდრემ და სხვა ფასეულობებს ივიწყებს). კ. მარქსის აზრით, ფუფუნება ბუნებრივი აუცილებლობის საპირისპიროა. ჟ. ჟ. რუსო მას თვლიდა ზნეობრივი აღვირახსნილობის მიზეზად, რასაც გემოვნების დაქვეითებამდე მივყავართ. ფუფუნება ზნეობრივად გაუმართლებელია. „ფუფუნებისადმი მიდრეკილება ვერასდროს ვერ შეეთვისება პატიოსნებას“ (ჟ. რუსო). ასევე შეიძლება გავიხსენოთ ჟ. დალამბერის უარყოფითი შეხედულება ფუფუნებაზე: „ფუფუნება - დანაშაულია კაცობრიობის წინააღმდეგ, სანამ ერთი ადამიანი გაჭირვებულია“. იაპონელებმა ომის დროს გამოაცხადეს: „ფუფუნება - ბოროტებაა“.

ფუფუნებას ბოროტებად მიიჩნევენ რელიგიები. ხალხის სიბრძნეში ის სწორედ ასეთადაა ასახული.

მაშ, რისთვის დოვლათის ზედმეტი მოხმარება და ხარჯები, ფლანგვა? ფუფუნება ხომ ადამიანთა ქცევის არარაციონალურობის, ჯანსაღი აზრიდან გადახრის, დევიაციის აშკარა გამოვლინებაა. არაფერიც რომ არ ვთქვათ ფუფუნებასთან დაკავშირებული სხვა ნეგატიური მხარის შესახებ, თანამედროვე ცივილიზაციის ფონზე პარადოქსად ჩანს **ადამიანთა დიდი ნაწილის მიდრეკილება აზრს მოკლებული გარეგნული ეფექტისადმი**, რაც მათთვის არაფრის მომცემი და საზოგადოებისთვის მეტად საზიანოა მატერიალურად და ზნეობრივად.

რა რეალური სიკეთე მოაქვს 4 მილიონად ღირებულ ბრილიანტების ხელჩანთას ქალბატონებისთვის ან 20-მილიონიანი ბრილიანტის სამკაულის ფლობას? ზოგი იტყვის, რომ ეს ღირებული რამაა, ბედნიერებაა, ზოგიც კითხვას უადგილოდ მიიჩნევს, სხვა კიდევ გვიპასუხებს, რა თქმა უნდა, ეს ფუფუნებაა, არაფრის მომცემია. ასე განსხვავებულია ადამიანთა შეხედულებები.

გამრუდებულ აზრს მაინც თავისი გააქვს. მრავალი ფუქსავატური, მაგრამ უზარმაზარ ფასად ღირებული საგანი ადამიანთა უმცირესი წრისათვის საკმაოდ დიდ ადგილს იკავებს ბაზარზე. მდიდარ მომხმარებლებს ბაძავენ საშუალო და თვით დაბალი ფენის ცალკეული

¹⁸ ჯ. ბოდრიარის დასახელებული ნაშრომი. გვ. 48.

წარმომადგენლებიც, რომლებიც მათთვის ხელმისაწვდომ შესაბამის ფუფუნების საგნებს ეტანებიან.

ასეთია სინამდვილე. კაცობრიობის უდიდესი ნაწილის შიმშილით, სიცივით, ავადმყოფობისგან გამწარებულ ცხოვრებას გულგრილად შეჰყურებს ფუფუნებით გაღაღებული მცირე ნაწილი, მხოლოდ ცალკეული ადამიანის და საერთაშორისო ორგანიზაციის გულმოწყალება ოდნავ აადვილებს უბედურებაში მყოფთა ცხოვრებას. ეს გულგრილობა კი საზიანოა მთელი კაცობრიობისთვის.

ჭეშმარიტი გაგებით, ობიექტური ადამიანური ურთიერთობების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, შეფარდებით ზედმეტ, უკმ დოვლათად (სიმდიდრედ), მფლანგველობად წარმოგვიდგება ადამიანთა მოსპობისა და ადამიანებზე ძალადობის საშუალებები.

სამხედრო მიზნებისთვის და საზოგადოებრივი წესრიგის დასამყარებლად (ადამიანთა სხვა ადამიანების აგრესიისგან დაცვისთვის!) მსოფლიოსა და ცალკეულ ქვეყნებში კოლოსალური სახსრები და ადამიანური რესურსები იხარჯება, რაც საკმარისიც კი იქნებოდა სიღარიბესთან გასამკვლავლებლად.¹⁹ წარმოვიდგინოთ იარაღის უზარმაზარი მარაგები, მათ შორის ყველაზე საშინელი ატომური და ქიმიური იარაღისა, რომელიც კაცობრიობის უმაღლეს მეცნიერულ-ტექნოლოგიურ მიღწევებზეა დაფუძნებული და სახელმწიფოთა საწყობებში აწყვია. ისინი მთელმხარე მხეცივით მომართულია ადამიანების დასაშინებლად. კოლოსალური რაოდენობისაა სამხედრო ინფრასტრუქტურის ობიექტები - თავშესაფრები, ათასი ჯურის ნაგებობები და ა.შ. თვალი გადავაგვლოთ პოლიციური ძალების აღჭურვილობას. დავაკვირდეთ - ჯარში, პოლიციაში, სასამართლოში, პროკურატურაში მილიონობით ადამიანთა საქმიანობას. ჯანსაღი აზრისთვის ხომ ადვილი გასაგებია წვრთნებში

¹⁹ სათანადო გამოკვლევები ადასტურებს, რომ მსოფლიო ცივილიზაციის ისტორიაში მხოლოდ 39,5 წელი იყო მშვიდობიანი. ომებში დაღუპულთა საერთო რიცხვს ვარაუდობენ 4 მლრდ ადამიანამდე. მათი რიცხვი ეპოქიდან ეპოქამდე იზრდებოდა. მაგალითად, მე-17 საუკუნეში იგი შეადგენდა 3 მლნ. ადამიანს, მე-18-ში - 5,1 მლნ-ს, მე-19-ში 5,5 მლნ-ს, მე-20-ში - 70 მლნ-ზე მეტს. დაუთვლელია მოსპობილი მატერიალური სიმდიდრის რაოდენობა. მხოლოდ მეორე მსოფლიო ომის დანახარჯებმა მაშინდელი 4 ტრილიონი დოლარი შეადგინა. napra.ru/ap/drugoe/kakogo.cvetavoina. ამრიგად, კაცობრიობის მცდელობა ადამიანთა მოსპობისთვის და შექმნილი სიმდიდრის განადგურებისთვის ბევრად არ ჩამორჩებოდა კეთილდღეობისთვის ზრუნვას. ასეთია ისტორია.

თუ საბრძოლო ოპერაციებში, გამოძიებებში, სასამართლო პროცესებში და ა.შ. დახარჯული შრომის, ოფლის, ნევრების, სისხლის აუცილებლობის უგუნურება. გასაგებია, რომ აქ მფლანგველობის განსაკუთრებულ, იძულებით, უნეშ ფარულ ფორმასთან გვაქვს საქმე. ყოველივე ამის მიზეზი ხომ ადამიანთა სიმახინჯეთა წყება - არესიულობა, ავი ზრახვები, ყალბი, ჯანსაღი აზრისაგან გადახრილი ინტერესებია, რომლებიც მას გამოჰყვება და ვერ მოუშორებია.

არ შეიძლება ყურადღების გარეშე დავტოვოთ უკმ ეკონომიკის ისეთი სახეობა, როგორიცაა უმუშევრობა და მისი ეკონომიკური და სოციალური შედეგები. უმუშევარი - უკმ რესურსია, რომელსაც თავისი ფიზიკური და ინტელექტუალური უნარით (კვალიფიკაციის მეშვეობით) გარკვეული რაოდენობის დოვლათი შეეძლო შეექმნა, ამისი სურვილიც აქვს, მაგრამ სათანადო სამუშაოს უქონლობის გამო ვერ ახორციელებს ადამიანის მთავარ ფუნქციას. ის არა მხოლოდ საარსებო საშუალებისთვის შემოსავალს ვერ გამოიმუშავებს, არამედ ვერ ახდენს თვითრეალიზაციას, ვერ ვითარდება, შრომით ტკბობას ვერ განიცდის, ცხოვრება აზრს კარგავს, რომ არა მდგომარეობის შეცვლის მოლოდინი, რაც ყოველთვის როდი ამართლებს.

სტატისტიკის მონაცემების გაცნობით შეიძლება წარმოვიდგინოთ, თუ რამდენად დიდ დანაკარგებითანაა დაკავშირებული უკმ სამუშაო ძალის (უმუშევართა) არსებობა მსოფლიოში და ცალკეულ ქვეყნებში. ამ მხრივ. შემზარავი სურათი იშლება. მსოფლიოში უმუშევართა აღრიცხული საერთო რაოდენობა ამჟამად 207 მლნ ადამიანს აღწევს (ზუსტად არავინ იცის რამდენია). იგი შრომისუნარიანი მოსახლეობის დიდ ნაწილს, რიგ ქვეყნებს 10-20 და მეტ პროცენტსაც შეადგენს. მაგალითად, საბერძნეთში 25,7%-ს.²⁰

უმუშევრობის დანაკარგებზეც შესაძლებელია მიახლოებით ვიმსჯელოთ მსოფლიოსა და ცალკეული ქვეყნების მიხედვით. უმუშევართა რიცხვს თუ გადავამრავლებთ მუშაკთა საშუალო შრომის მწარმოებლურობაზე, მივიღებთ უმუშევრობის მიზეზით მთლიანი შინა პროდუქტის (ეროვნული შემოსავლის) დანაკარგის - არწარმოებული პროდუქტის - სიდიდეს. იგი მსოფლიოში უმუშევართა ზემოთ დასახელებული ციფრის მიხედვით (რომელიც, როგორც იქნა, არაზუსტია), ჩვენი მიახლოებით გაანგარიშებით, შეადგენს 4 ტრილიონ ამერიკულ დოლა-

²⁰ anaga.ru

რზე მეტს, ანუ მსოფლიო მთლიანი პროდუქტის 5,7%-ს.

შრომითი პოტენციალის გამოყენებასთან დაკავშირებით არის კიდევ ერთი, უაღრესად დიდი მნიშვნელობის მომენტი, რომელიც ყურადღების გარეშე დარჩენილი. შრომითი პოტენციალის არასაკმარისად გამოყენება გამოიხატება არა მარტო უმუშევრობაში, არამედ დასაქმებულთა უნარებისა და მათი სამუშაოს ერთმანეთთან შეუსაბამობაში. დიდ ნაწილში დასაქმებულები ასრულებენ სამუშაოს, რომელიც გაცილებით ნაკლებ კვალიფიკაციას მოითხოვს, ვიდრე მათ გააჩნიათ.²¹

როგორც ვხედავთ, უმოწყალოდ იფლანგება ადამიანთა - ამ უპირველესი ეკონომიკური ფაქტორის პოტენციალი, რასაც უმძიმესი სოციალური დანაკარგები, ადამიანთა უფუნქციობა და სხვა მრავალი სიავე მოსდევს.

საბაზრო ეკონომიკის განუყრელი თანამგზავრია ზედმეტი სიმძლავრეების არსებობა ეკონომიკის დარგებსა და საწარმოებში. დაუტვირთავია მრეწველობის, მშენებლობის, სასტუმროების, რესტორნების და ა.შ. სიმძლავრეების მნიშვნელოვანი ნაწილი. ეს ეხება როგორც მსხვილ, ასევე საშუალო, მცირე და წვრილ საწარმოებს. ისინი ხშირად აწარმოებენ 20-30 %-ით ნაკლებ პროდუქციას ან მომსახურებას სიმძლავრეებთან შედარებით. ეს მაჩვენებელი განსაკუთრებით იზრდება ეკონომიკური კრიზისების (დაქვეითების) დროს. ამის მაგალითები მრავლადაა ნებისმიერ ქვეყანაში. ჩვეულებრივ გვერდს უვლიან ამ სიმძლავრეთა არსებობას, როგორც დანაკარგებს, რომლებზეც დიდძალი რესურსები - კაპიტალი, შრომა, მასალები და სხვა არჯული. აქაც ხომ პირდაპირ თანამედროვე ეკონომიკური სისტემის მფლანგველობასთან გვაქვს საქმე!

უქმ დოვლათზე მსჯელობისას არ შეიძლება გვერდი აუვაროთ პროდუქტებს, რომლებიც ზედმეტი აღმოჩნდება მოთხოვნილებათა და საბაზრო მოთხოვნის გაუთვალისწინებლად მათი წარმოების შედეგად. ეს საქონელი, რომელიც ბაზარს ხშირად ავსებს, როგორც ცნობილია, მძინარე მხეცივითაა და გამოიღვიძებს რა დროდადრო, პერიოდულად საფრთხეს

²¹ ამისი მაგალითი მრავალია. შეიძლება მოვიტანოთ უკანასკნელ ხანს საქართველოში არსებული მდგომარეობა. მრავალი მაღალი კვალიფიკაციის ინჟინერი, აგრონომი, ექიმი, პედაგოგი და სხვა იძულებულია სარჩოს საშოვნელად შეასრულოს სრულიად შეუსაბამო სამუშაო, მაგალითად, მენაგვის, მაღაზიის გამყიდველის, ტაქსის მძღოლის, ბავშვის მომვლელისა და სხვ. სავალალოა, რომ არავისგან ამ ფაქტს სათანადო შეფასება არ ეძლევა და ყურადღებაც არ ექცევა.

უქმის ცალკეულ მწარმოებლებს და მთელი ქვეყნისა თუ მრავალი ქვეყნის ეკონომიკას ერთად, როცა კრიზისის სახეს იღებს. აქ ძვეს კოლოსალური რაოდენობის უქმი პროდუქტის მარაგები, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულიად გამოყენებული აღმოჩნდება.

უქმი ეკონომიკის გარკვეულ ნაწილად გვევლინება მთავრობათა (სხვადასხვა რანგის ხელისუფლების სტრუქტურების წარმომადგენელთა) მფანგველობა, ხალხის შექმნილი დოვლათიდან მიღებული სახსრების უყიარო გამოყენება. ამის შედეგად სახსრების გაწეული დანახარჯებიდან მიღებული სიკეთე ნაკლებია შესაძლებელზე. ასე წარმოიშვება დანაკარგები, რაც საზოგადოებას ძვირი უჯდება. ამას ყურადღება ადამ სმითმა ჯერ კიდევ მე-18 საუკუნეში მიაქცია, როცა სახელმწიფო ბიუჯეტების არსებობას დიდი ხნის ისტორია არ ჰქონდა, თუმცა ხელისუფლების მფლანგველობა ამ დროიდან არ იწყება, იგი უძველესი ხანიდან იღებს სათავეს. ა. სმითი აღნიშნავდა: „დიდი ერები არასდროს ღარიბდებიან კერძო პირების მფლანგველობითა და არაკეთილგონიერებით, მაგრამ ისინი არცთუ იშვიათად ღარიბდებიან სახელმწიფო ხელისუფლების მფლანგველობისა და არაკეთილგონიერების შედეგად.“²²

დღეისათვის ხელისუფლების ხელში ცენტრალიზებული შემოსავლების სახით თავს იყრის ქვეყნების ეროვნული შემოსავლის დიდი ნაწილი. საზოგადოების მხრივ სუსტი კონტროლის გამო, მათი უყიარო გამოყენების ფორმებიდან შეინიშნება: მილიტარისტული მიზნებით გადამეტებული ხარჯვა; ხელისუფლების წარმომადგენელთა პირადი კეთილდღეობისთვის (მეტისმეტად მაღალი ხელფასები, პრემიები, დასვენების ხარჯები), ოფისის, ინფასტრუქტურისა და სხვა ზომას გადაჭარბებული ხარჯები, ბიზნესის უკანონო ღობერების ხარჯები, სოციალური პროგრამების არაპროპორციული დაფინანსება და ა.შ.

ყოველივე ამის შედეგად გადასახადის გადამხდელთა სახსრების ნაწილი გამოიყენება არასწორად, არაეფექტიანად, ჩამოსცილდება უფრო აუცილებელ საჭიროებებს, არ ხმარდება რეალურ სიკეთეთა მიღებას. ამდენად ლოგიკურია ეს მოვლენა უქმ ეკონომიკას, აშკარა მფლანგველობას მივაკუთვნოთ იმ ზომით, რამდენადაცაა მასთან დაკავშირებული რეალური სიკეთის დანაკარგები საზოგადოებისთვის.

ვფიქრობთ, რომ ამ მოკლე მსჯელობებიდან ნათლად ჩანს უქმი ეკონომიკის, მფანგველური

²² А. Смит. Исследование о природе и причинах наровов. Перевод с англ. Москва., 1935. С. 220.

ხასიათი - უკეთურობის ამ სპეციფიკური სახეობის ზიანი კაცობრიობისთვის, კონკრეტული ადამიანებისა და ქვეყნებისთვის.

ამრიგად, ყოველივე ზემოთ თქმულიდან ჯანსაღი აზრისთვის საფასურით გასაგებია უქმი ეკონომიკის ობიექტური შინაარსი, მისი მასშტაბები და დანაკარგები, იმათ საპირისპიროდ, ვინც, ცალკეულ შემთხვევებში, მახინჯი გაგებით და მიზნებით, მასში ეძებს და პოულობს კიდევ სარგებლობას - მანკიერი სიამოვნების თუ დიდი ფულის წყაროს. ეს კი ფაქტობრივად მათ რეალური ბედნიერების არ უქადის. ნათელია, რომ იგი საზოგადოების ცხოვრების საშიში მოვლენაა და მისი აღკვეთა აუცილებელია.

შპმი ეკონომიკის ბაჰრობა.

მფლანგველობისაგან დისტანცირება

რასაცა გასცემ შენია, რას არა დაკარგულია რუსთაველი

თანამედროვე საზოგადოების ცხოვრებაში ძირეულ ცვლილებათა, ზომიერებაზე გადასვლის, ზედმეტი მოხმარებისა და დაგროვებისაგან ადამიანთა გათავისუფლების, უქმი ეკონომიკის, მფლანგველობის გაქრობის ფაქტორების სირთულეს თვით ცხოვრება ადასტურებს. ამასთან, ის უნდა გახდეს უმნიშვნელოვანესი პროცესი საზოგადოების განვითარებაში.

საყურადღებოა, რომ უქმი დოვლათის ერთი ნაწილი თავისი ხასიათით, გარკვეული აზრით, შეიძლება განვიხილოთ საყოველთაო კეთილდღეობის იაფ (მუქთ) რესურსად, რამდენადაც სრულიად არ საჭიროებს ან თითქმის არ საჭიროებს დამატებით დანახაჯებს შესაქმნელად, საქმე ეხება შექმნილი დოვლათის სრულად, ეფექტიანად გამოყენებას, დანაკარგის თავიდან აცილებას. ეს, ერთი მხრივ, მეორე მხრივ, დგება საკითხი ჯანსაღი მოხონილებებისა და მოხმარების თვალსაზრისით ზედმეტი, უსარგებლო ან სულაც საზიანო დოვლათის (ფუფუნების ფუჭი საგნების, ადამიანთა დახოცვის, დაშინების, არსებული სიმდიდრის განადგურების საშუალებათა და სხვა) შესაქმნელად გამოყენებული რესურსების წარმართვის შესახებ გონივრული მოხმარებისათვის საჭირო დოვლათის წარმოებისკენ. აქ არ შეიძლება არ დავინახოთ მფლანგველობისაგან - ამ დიდად მავნე სენისაგან თავის დაღწევის პროცესი. ეს იქნება რესურსების გადანაცვლება უსარგებლო და უაზრო ან ზიანის მომტანი სფეროდან სარგებლობის სფეროში, რაც ბევ-

რად წაადგება საერთო კეთილდღეობას.

საგნების რაციონალური მოხმარება შეიძლება, გარკვეული აზრით, შევადაროთ საწარმოო რესურსების გამოყენებას. ცხადია, თუ შექმნილ საწარმოო სიმძლავრეებს უფრო სრულად გამოვიყენებთ, მეტ პროდუქციას მივიღებთ, ხოლო თუ არასრულად ვიყენებთ, ან ვიყენებთ არაჯანსაღი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვის ან სულაც საზიანო (რაც არაიშვიათად ხდება) პროდუქტების წარმოებისთვის, გაწეული კაპიტალური დანახარჯები და შექმნილი სიმძლავრე, ასევე სხვა რესურსები უქმია, დანაკარგია. ანალოგიურად, თუ ამ სამომხმარებლო რესურსებს გამოვიყენებდით რეალურად სასარგებლო მიზნით, შეიძლება ვთქვათ, რომ შესაბამისად შევამცირებდით დოვლათის უკმარობას, ავამაღლებდით ადამიანთა კეთილდღეობას დამატებითი რაოდენობის დოვლათის (სიმდიდრის) შექმნის გარეშე.

უეჭველია, რომ მსოფლიოში, განსაკუთრებით მდიდარ (განვითარებულ) ქვეყნებში, მოხმარების სფეროში არაჯანსაღი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ფაქტობრივად უსარგებლო, უქმი დოვლათის (სიმდიდრის) სახით არსებული რეზერვი უზარმაზარია. მასში დიდი ნაწილი მდიდარ ადამიანთა ის ქონებაა, რომელიც გამოუყენებელია რეალური სარგებლობის მისაღებად ზემოთ აღნიშნული მიზეზების გამო (ფუფუნებელური მრავალსართულიანი სასახლეები, ჭარბი სატრანსპორტო და გართობის საშუალებები, ფუფუნების სხვადასხვა ფუჭი საგნები და ა.შ.).²³

მაშასადამე, თეორიულად საყოველთაო კეთილდღეობის იაფ (მუქთ) რესურსად წარმოგვიდგება ზომიერ, გონივრულ მოთხოვნილებებზე ზევით მოხმარებული, ილუზიური (ყალბი) სარგებლობის, ასევე ზიანის მომტანი და, ჯანსაღი აზრით, უსარგებლოდ და უმიზნოდ მოხმარებული და დაგროვილი დოვლათი (სიმდიდრე). იგი ადამიანთა გონივრული მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისთვის მოხ-

²³ მათ ზედმეტობაზე მიუთითებს ზოგიერთი ძალიან მდიდარი ადამიანების მოკრძალებული მოხმარების მაგალითი, როგორიცაა ამერიკელი მუტიმილიარდერი ჩაკ ფინი, რომლის ქონება 7,5 მილიარდს შეადგენს (ასეთები სხვებიცაა). იგი არ ფლობს ძვირადღირებულ მანქანებს, თვითმფრინავებს, გადაადგილდება თვითმფრინავით ეკონომკლასის სალონში, ქიარობს ბინას და ატარებს 15 დოლარიან საათს. თავის სიმდიდრეს სხვებს უფრო ახმარს, 30 წლის განმავლობაში ქველმოქმედებისთვის დახარჯა 6 მილიარდი დოლარი. იგი უთუოდ თავს კმაყოფილად და ბედნიერად გრძნობს. ასე ყველა მდიდარი თუ მოიქცეოდა, მსოფლიოში ბევრი პრობლემა მოიხსნებოდა.

მარების შემთხვევაში დანაკარგიდან კეთილდღეობის რესურსად, ანუ უქმი დოვლათიდან რეალურ დოვლათად გარდაქმნება მხოლოდ გამოყენების წესის, მართებული დანიშნულების, განაწილებით ურთიერთობათა სამართლიანობის, მოხმარების რაციონალურობის პირობებში, რაც დამატებით ინვესტიციას არ ან თითქმის არ საჭიროებს.

შეგნიშნავთ, რომ უქმი, არასწორად გამოყენებული დოვლათის (სიმდიდრის) არსებობა ზოგადად კაცობრიობის ცხოვრებაში დიდი პარადოქსია, მაგრამ მას ძირითად საფუძველად, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საზოგადოებრივი გავითარების არასაკმარისი დონე და ადამიანთა ფსიქოლოგიური ხარვეზები უდევს.

საკითხი დგება კეთილდღეობის მოტიანი რესურსის გამოყენების შესაძლებლობის შესახებ. ასეთი შესაძლებლობა არსებობს. ის დაკავშირებულია დანაკარგების აღნიშნული მიზეზების დაძლევათან, რაც თავის მხრივ სხვადასხვა პირობას ეყრდნობა.

უქმი დოვლათის (ეკონომიკის) შემცირებისა და აღკვეთის ერთ-ერთი, მეტად გადამწყვეტი პირობაა ზომიერების დამკვიდრება. მხოლოდ ამ გზით უქმი დოვლათის არსებობის დაძლევაში ძვეს საყოველთაო კეთილდღეობის ამადლების ერთობ დიდი რეზერვი.

ზომიერების დამკვიდრებაზე თავიდან აქუნდა ითქვას შემდეგი. საერთოდ, მისი დასაყრდენია ადამიანთა ცნობიერების მაღალი დონე, კულტურა, ჰუმანური ურთიერთობები, გარემო. უფრო კონკრეტულად იგი შემდეგში გამოიხატება შემდეგში: ჯერ ერთი, ესაა მომხმარებელთა ქცევის გონიერების არეში მოქცევა, რაციონალიზაცია. აქ წამყვანი ადგილი ეკთვნის მოთხოვნილებათა ხასიათს. მომხმარებელთა მიერ დოვლათის შეძენას მხოლოდ გონიერულ, ჯანსაღ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად თუ ექნებოდა ადგილი, თუ ისინი არ გასცდებოდნენ ზომიერების ფარგლებს დოვლათის დაგროვებისას, საზოგადოების მთელი დოვლათის ადამიანთა საკეთილდღეოდ გამოყენების პრობლემა გადაიჭრებოდა, არ იარსებებდა ზემოთ განხილულ დანაკარგები. ეს მომენტი ადამიანთა რაციონალურობის ხარისხის ამადლების მნიშვნელოვანი ასპექტია.

მეორე, ეკონომიკური და სოციალური თვალსაზრისით და საერთოდაც ადამიანების შესაბამისი კონტინგენტის ცხოვრების წესისთვის დიდად სასარგებლოა გათავისუფლება მათ ხელში ზედმეტად თავმოყრილი

ქონებისაგან, ყოველივე იმისი მოიშორება, რაც საჭირო არაა ნორმალური, გონიერული მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. ასეთი სიმდიდრე შეძენილია ან დაგროვილია არასწორი სამომხმარებლო არჩევანის, არარაციონალური დაგროვების შედეგად. ასეთი ქონების მოშორება რაციონალური ქცევის ხარისხის ამადლების საგულისხმო მომენტია. ბევრისთვის ძნელი წარმოსაგენია, მაგრამ იგი შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვა ფორმით, მათ შორის ადამიანთა ერთი ნაწილის სათნოების (სიქველის) საფუძველზე სხვებისთვის სიმდიდრის (ქონების) მნიშვნელოვანი ნაწილის უანგაროდ გადაცემის გზით. ცალკეულ პირთა ხელთ არსებული ზედმეტი დოვლათის სხვისთვის გადაცემის მაგალითები ცნობილია წარსულიდანაც და დღევანდელ სინამდვილეში სულ უფრო ფართო მასშტაბებს იღებს. ეს ხდება ადამიანთა ჯანსაღი ცნობიერების, შეგნების, ჰუმანური ბუნების ნიადაგზე. არიან ინდივიდები, რომელთაც კარგად ესმით, რომ „დიდებულია ადამიანი, რომელიც გასცემს“ (არისტოტელე), ასევე რელიგიური მოძღვართა ქადაგება: „სიმდიდრე და ქველმოქმედება განუყრელი უნდა იყოს“, ან კიდევ: „შენ იმიტომ გექმევას სიმდიდრე, რომ გასცემდე“; „რამდენი სიმდიდრეც არ უნდა მოვიპოვოთ, მაინც სამარეში ჩავალთ, სადაც მეფეს გლახაკისგან ვერ გაარჩევ“ და ა.შ.

მთელ მსოფლიოში, მათ შორის განვითარებულ ქვეყნებში, კერძოდ აშშ-ში, ევროპის ქვეყნებში, ფართოდაა გავრცელებული ქველმოქმედება.²⁴ ქველმოქმედების აქტს დიდი წვლილი შეაქვს უპოვარ ადამიანთა ცხოვრების გაუმჯობესებაში.²⁵ ამ მიმართლებით ცნობილია საერ-

²⁴ ამის შესახებ იხილეთ: Waldemar A. Nielsen. The Big Foundations. New York – London 1972. მასალები ქველმოქმედების ირგვლივ მრავლადაა ინტერნეტში პორტალი „ქველმოქმედება“ და სხვ.

²⁵ 2010 წელს აშშ-ში ქველმოქმედების მასშტაბმა 291 მილიარდ დოლარს მიაღწია, მათგან 212 მლრდ კერძო პირებისა, დანარჩენი – საზოგადოებრივი ორგანიზაციების იყო. რამდენიმე ამერიკელმა მილიარდერმა უარი თქვა თავისი ქონების შემკვიდრებით გადაცემაზე. ბუნ პიკინსი აცხადებს: „მე არა ვარ სიმდიდრის შემკვიდრებით გადაცემის მომხრე. ასეთ შემკვიდრებას მხოლოდ ბოროტება მოაქვს“. http://ambebi.ge/boocs/6017rogorazrovneben_mdidrebi.html. საკვირველი და გაუგებარია ლიბერტარიანელების გადაბრუნებული აზრი, რომ ქველმოქმედება ადამიანთა ბუნებრივ ინსტიქტებს აუკუღმართებს და არღვევს ტრადიციულ სოციალურ კავშირებს. ეს ხომ ანტიჰუმანური შეხედულებაა? განა ადამიანთა შორის ურთიერთდახმარება გაუკუღმართებული სოციალური კავშირია? არსებული ზოგიერთი მახინჯი სოციალური კავშირი კი დიხაზავს რომ დასარღვევია!

თაშორისო ორგანიზაციების საქმიანობა. ქველმოქმედების შთამბეჭდავი მაგალითი მრავალია. მათ შორის ერთ-ერთია ამერიკელი 38 გამორჩეული მილიარდერის გადაწყვეტლება უორენ ბაფეტისა და ბილ გეიტსის მეთაურობით შექმნან ფონდი სახელწოდებით „ჩუქების ფიცი“. იგი გულისხმობს მათი ქონების ნახევრის საქველმოქმედო მიზნით გადაცემას.

არიან ადამიანები, რომლებიც სხვადასხვა, მათ შორის მათთვის ზედმეტ, ე.წ მეორად საგნებს გადასცემენ ხელმოკლეებს უსასყიდლოდ ან იაფად. ცალკეულ შემთხვევებში ორგანიზებული წესითაც ხდება ასეთი საგნების შეგროვება და ხელმოკლეებისთვის მიწოდება ქვეყნის შიგნით ან გარეთ უსასყიდლოდ, ასევე სიმბოლურ ფასად.

მართალია, ქველმოქმედება მხოლოდ ჭარბი შემოსავლების მქონეთა მხრივ არ ხორციელდება, მაგრამ მისი დიდი ნაწილი ამგვარ შემოსავლებსა და მათ მფლობელთა სიქველეს ემყარება.

აქ ნათლად იკვეთება, რომ გონიერ, თავდაჭერილ ადამიანთა მოთხოვნილებები სულაც არაა უსაზღვრო; ადამიანებს არც ისე ბევრი სჭირდებათ, რომ არა სიხარბე, ადვილრახსნილობა; სიკეთე უფრო მაღალი ფასეულობა და ბედნიერების განცდის მომტანია, ვიდრე ნივთიერი სიმდიდრე. ამდენად არჩევანი სწორედ ზომიერების, სიკეთისაკენ უნდა იყოს და არა ნივთების ოკეანეში ცურვისკენ.

ამასთან, ქველმოქმედება სულაც არაა საკითხის სრულად გადაწყვეტა. ცალკეულ ადამიანთა, თუნდაც მათი ჯგუფების ზემოთ განხილული ჰუმანური ქცევები მხოლოდ ნაწილობრივ შევლის ზედმეტი მოხმარებისა და ზედმეტი დოვლათის, როგორც ასეთის, შემცირებას ან გამორიცხვას, უქმი დოვლათის (სიმდიდრის) გადაქცევას საყოველთაო კეთილდღეობის იაფ (მუქთ) რესურსად.

საერთოდ ის, თუ რა გზით განხორციელდეს ზედმეტი მოხმარებისაგან და დაგროვებისაგან ადამიანთა გათავისუფლება, უშუალო კავშირშია ადამიანთა საყოველთაო ცნობიერებასთან, შეგნებასთან, ზნეობასთან, ტრადიციასთან ერთად, ინტერესებთან, ადამიანების ბუნების დრმა ცვლილებებთან, შეიძლება ვთქვათ, საღი აზრის გამარჯვებასთან, ნამდვილ მენტალურ რევოლუციასთან.

მაშინ, როცა ადამიანები სრულად გააცნობიერებენ ზომიერების სიკეთეს, ზედმეტი მოხმარებისა და დაგროვების უაზრობასა და ზიანს, მათ შორის ფიზიკური და

სულიერი სიჯანსაღისთვის, ისინი შინაგანი რწმენით იმოქმედებენ ადამიანური სიკეთის, საკაცობრიო ფასეულობათა - მაღალი ზნეობის, სამართლიანობის, კაცთმოყვარეობის პრინციპებით. უქმი ეკონომიკის გაქრობის პრობლემა ამით თავისთავად გადაწყდება.

შეიძლება სხვანაირადაც ვთქვათ: უქმი ეკონომიკის აღკვეთის, მფლანგველობისგან დისტანცირების და ცხოვრების ჰარმონიზაციის პირობა თეორიულად სულაც მარტივია: ყველამ თავისი ნებით, შინაგანი კარნახით უნდა თქვას უარი ზედმეტ მოხმარებაზე და ზედმეტის ფლობაზე, თითოეულმა შინაგანი მოწოდებით დაიცვას ზომიერება, არ მოისურვოს სხვისი კუთვნილს მითვისება. ეს თავის მხრივ ნიშნავს კეთილგონიერებით, ჯანსაღი აზრით, მაღალი კულტურით რეგულირებულ მოთხოვნილებებს. გასაგებია, რომ საუბარია მომხმარებლის ქცევის თვითრეგულირებაზე, შინაგანი რწმენით მოთხოვნილებათა და მათი დაკმაყოფილების კონტროლირებაზე და არა ძალადობრივ გარედან რეგულირებაზე. პრაქტიკულად კი ეს ურთულესი საქმეა და მრავალი დიდი წინააღმდეგობის გადალახვას უკავშირდება. პრობლემა სწორედ ამ წინააღმდეგობის დაძლევის პირობათა შექმნაშია, რადგან ამჟამად ადამიანთა მხოლოდ ნაწილს ახასიათებს ამისთვის საჭირო მაღალი თვისებები, ისიც სხვადასხვა ზომით.

ამასთან, რაც ზოგჯერ შეუძლებლადაც არის მიჩნეული, ასეთი სულაც არაა, თუკი არსებობს ხელშემწყობი ფაქტორებიც. ამ შემთხვევაში, ჩვენი წარმოდგენით, ისინი უდავოდ არსებობს. კერძოდ, ესაა შემდეგი:

1. მატერიალური სიმდიდრე თანდათან შეფარდებით უფასურდება, უფრო მაღალი სულიერი და ინტელექტუალური სიმდიდრის გვერდით. ამით გარკვეულად სუსტდება მისდამი ადამიანთა მიდრეკილება, რომელიც, გარკვეულ ფარგლებს იქით, აბსურდში გადადის; ადამიანთა საერთო განათლებულობა, ცივილიზებულობა ანელებს ზედმეტ მიდრეკილებას მატერიალური ნივთებისადმი. ჩვეულებრივ განათლებული, მაღალი შინაგანი ღირსებების ადამიანები მატერიალურ სიმდიდრეს უფრო ნაკლებად ეტანებიან, ვიდრე დაბალი განათლებისანი და გაუნათლებლები. იცვლება ადამიანთა ფასეულობითი ორიენტაცია, მათ მიდრეკილებებში მეტ ადგილს იკავებს მაღალი სულიერი და სოციალური ფასეულობები, ვიდრე - დაბალი, მატერიალური.

2. ჭარბი (ზომიერზე მეტი) მატერიალური სიმდიდრე სულ უფრო მეტად ხდება ტვირ-

თი ადამიანებისთვის და მისგან მიღებულ კმაყოფილებას აჭარბებს უსიამოვნება, საზრუნავი, რაც მას უკავშირდება და მძიმე, დამორგუნველ ხასიათს იძენს.²⁶

3. დიდია საზოგადოების ელიტური ნაწილის, პროგრესული იდეოლოგიის, მათ შორის პოლიტიკურის როლიც. ძალადობის გარეშე, მათ მნიშვნელოვანი პოტენციური გააჩნიათ ადამიანთა რაციონალური ქცევის, ზომიერების დამკვიდრების საქმეში, რომლის გამოყენება ბევრადღა დამოკიდებული პროგრესულ იდეებზე, საზოგადოების ელიტაზე, მათ მოქმედებებზე, მათი ყოფის პირად მაგალითზე და ა.შ. ასეთი ელიტის როლის ზრდას ხელს უწყობს განვითარების პროცესი.

4. არც თუ ისე მცირეა შიშის ფაქტორის, იმ საფრთხის გაცნობიერების როლი, რომელიც ელოდება ადამიანებს (კაცობრიობას) არაზომიერების, სიხარბის სამყაროში.

5. ყოველივე აღნიშნულთან ერთად, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სოციალური გარემოს ცვლილებას, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ურთიერთობათა სისტემის სრულყოფას, სამართლიანობას, ჰუმანიზაციას. ამ მხრივ განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ის, რომ თანდათანობით აღიკვეთება, დოვლათის უსამართლო განაწილება, როგორც საზოგადოების განვითარების ახალ პირობებთან შეუსაბამო, საზოგადოებრივი ცხოვრების პროგრესის ერთ-ერთი დაბრკოლება და კოლიზია; უფრო მეტად დაფუძნდება დოვლათის განაწილების სფეროში სამართლიანობისა და ალტრუიზმის პრინციპები; გაფართოვდება დოვლათის ნებაყოფილებითი უანგარო გადანაწილების პრაქტიკა. ეს ისტორიული და გარდუაღი ტენდენციაა, კანონზომიერებაა, რომლის სათავე დევს პროგრესის კანონში.²⁷

6. ფუძემდებლური მნიშვნელობა აქვს ზნეობის ფაქტორს. სოციოლოგიის ფუძემდებლის ა. კონტის აზრით, საზოგადოების მორალური

სრულყოფა შესაძლებელია ალტრუისტული გრძნობის გაძლიერებით.

7. მეტად მნიშვნელოვანია ადამიანთა აზროვნების (ცნობიერების) შეცვლა ამ სფეროში, ჭეშმარიტებისაკენ მობრუნება. ადამიანები უფრო ღრმად ჩაწვდებიან რა საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენებს, საკაცობრიო ფასეულობათა როლს თითოეულის ყოფაში, ცხოვრების ნამდვილ საზრისს, ხელს აიღებენ დოვლათს არსებითად უაზრო მოხმარებაზე და დაგროვებაზე, ყალბ კეთილდღეობაზე. მათ მეტი მიდრეკილება გაუჩნდებათ ერთმანეთისადმი ჰუმანური დამოკიდებულების, მეგობრობის, თანადგომის მიმართ, ვიდრე მოხმარებაში მეტოქეობის, მდაბლური მომხმარებლური ჟინის დაკმაყოფილებისადმი, გარე ფაქტორების მეშვეობით სხვების წინაშე და საზოგადოებაში უპირატესობათა მოპოვებისადმი. გუსტავ ლეონის აზრით, დიად გარდაქმნათა, ცივილიზაციების შეცვლის წინაპირობა იყო აზროვნების წესის კარდინალური შეცვლა.²⁸

8. საგულისხმოა გადაღლის ფაქტორი. როგორც სამშენებლო ტექნიკაში მზიდი კონსტრუქციები შეიძლება „დაიღალნენ“ ზედმეტი სიმძიმის დაწოლისაგან, ადამიანები იღლებიან ზედმეტი მოხმარების თუ ქონებისგან. ისინი ხდება არა თუ სასიამოვნო, არამედ მომაბეზრებელი, დამღლელი, ამაფორიაქებელი, ტანჯვის მომგვრელიც კი და სხვა. პრაქტიკაში ბევრია ამ მიზეზით ფსიქიკური აშლილობის, უფრო უარესი, სუიციდის ფაქტებიც.

ამრიგად, უქმი ეკონომიკის, მფლანგველობის აღკვეთა, გარკვეული აზრით, შეიძლება ჩავთვალოთ საკვანძო პუნქტად კაცობრიობის ინტელექტუალურ-კულტურული, ზნეობრივი პროგრესის უცილობელ გზაზე. მასში თავს იყრის საზოგადოებრივი განვითარების პირობათა მთელი წრე. ამიტომაც აუცილებელია ის ყურადღების ცენტრში იყოს.

უქმი ეკონომიკის შემცირების მიმართულებით არა, მაგრამ ცხოვრების ბევრ მნიშვნელოვან

²⁶ სიმდიდრის თანმხლებ უკეთურობებზე ბევრი რამაა ნათქვამი, რაც მის ნეგატიურ მხარეს ასახავს. აქ მოვიყვანო რ მოსაზრებას: „სიმდიდრე მხოლოდ გარკვეულ საზღვრამდე ხდის ადამიანს შედარებით დამოუკიდებელს და უფრო თავისუფალს. კიდევ ერთი ნაბიჯი და ქონება ხდება ბატონი, ხოლო მფლობელი მონა, როგორც მონამ, უნდა მიუძღვნას მას დრო, აზრები, უნდა გააძლიეროს გარკვეული კავშირები საზოგადოებაში, მიეჯახვოს გარკვეულ ადგილს, შეეზარდოს გარკვეულ სახელმწიფოს. და ყველაფერი ეს შესაძლოა საკუთარი შინაგანი და ყველაზე უფრო არსებითი სურვილის საწინააღმდეგოდ.“ (ფ. ნიცშე). დიდი ხნით ადრე კი აღნიშნული იყო, რომ „დიდი სიმდიდრე დიდი მონობაა“ (სენეკა).

²⁷ შემოსაღების (სიმდიდრის) სამართლიანი განაწილების უზრუნველყოფის პრობლემა ერთ-ერთ უდიდესი და ურთულესი კაცობრიობის ცხოვრებაში, რომელის სრულად გადაწყვეტის გზები კაცობრიობას ჯერ კიდევ არა აქვს ნაპოვნი. იგი ცალკე მსჯელობის საგანია. მის გარშემო მოსაზრებები ჩამოყალიბებული მაქვს რიგ ნაშრომში და ვაპირებ მომავალშიც გაავრცო გზების ძიება მორიგ გამოკვლევებში, კერძოდ, წიგნში „სიმდიდრე: ეისი მონაგარია ის? და სხვა“.

²⁸ Gustav Le Bon . The Crowd . N. Y. Voling Prss. 1962. P. 13.

სფეროში და მოთხოვნაში, კაცობრიობამ გაი-
არა პროგრესის დიდი გზა, რაც კარგადაა ცნო-
ბილი. ესეც ადასტურებს იმის შესაძლებლობას,
რომ უქმი ეკონომიკის აღკვეთის მხრივაც სა-
სურველი მდგომარეობის მიღწევა უიმედო მი-
ზანი არაა. ეს აუცილებელი და გარდაუდებია იმ
წინააღმდეგობათა დასაძლევად, რომელთაგან
კაცობრიობას საფრთხე ემუქრება.

აქვე შეიძლება შევნიშნოთ, რომ ამაოა
ველოდოთ სწრაფ გადასვლას ზომიერე-
ბის, ცივილიზებულობისა და ჰარმონიული,
ჰუმანური ცხოვრების მაღალ სამყაროში,
სადაც პრაქტიკულად არ იქნება მფლან-
გველობა. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ეს
პროცესი თვითდინებაზე უნდა იყოს მიშვებუ-
ლი, რომ საზოგადოება, კაცობრიობა ბუნებრივი
სელის მოლოდინში იყოს და მიზანმიმართუ-
ლად არ მოქმედებდეს ამ პროცესის დაჩქარე-
ვისთვის. ეს იმდენადაა აუცილებელი, რამდენა-
დაც ზომიერების დამკვიდრებაში, ზედმე-
ტი მოხმარებისა და ზედმეტის ფლობისა-
გან, მფლანგველობისგან ადამიანთა გათ-
ავისუფლებაში, უქმი ეკონომიკის აღკვეთა-
ში დევს საზოგადოების პროგრესისთვის,
ცივილიზებულობისთვის უდიდესი მნიშ-
ვნელობის შედეგები. კერძოდ, ესენი შეჯამე-
ბულად შემდეგში შეიძლება გამოიხატოს:

1. მოხმარების ზედმეტობასთან, უქმი ეკონომიკის,
მფლანგველობის აღკვეთასთან ერთად მცირდე-
ბა ან ქრება დოვლათის უკმარობა, მაშასა-
დამე, მაღლდება საყოველთაო კეთილდღეო-
ბა. ეს მიიღწევა გამოუყენებელი, უქმი იაფი (მუქ-
თი) რესურსების „გაცოცხლებით“, დანაკარგების,
მფლანგველობის აღმოფხვრით, დოვლათის ნებაყ-
ოფლობითი სამართლიანი გადანაწილების გზით,
დამატებითი დანახარჯების გარეშე ან მცირე
დანახარჯებით.

2. აღმოფხვრება დაცილება ეკონონი-
კურ ზრდასა და კეთილდღეობის ამაღლე-
ბას შორის - უდიდესი წინააღმდეგობა სა-
ზოგადოების განვითარებაში.

3. ამაღლდება ადამიანთა თავისუფლე-
ბის ხარისხი, ერთნი გათავისუფლებიან ზედ-
მეტი სიმდიდრის ტვირთისგან, მეორენი - უკმა-
რობისაგან, გაჭირვებისაგან.

4. ხელი შეეწყობა ხალხების გათავისუფლდე-
ბას იმ უმძიმესი, ეკონომიკური, განსაკუთე-
ბით მორალური სამარცხვინო ტვირთისა-
გან, რაც მათ აკიდებული აქვთ ადამიანთა
დახოცვის, დაშინების, შექმნილი სიმდიდრის გა-
ნადგურების საშუალებათა წარმოებისა და გამოყ-
ენების სახით.

5. კაცობრიობა თავს დაადევს ბუნებასთან
მწვავე კონფლიქტის მიზეზთა დიდ ნაწილს,
მაშასადამე, აღიკვეთება ეკლოგიური საფრთხი-
ის რიგი ძირითადი მიზეზი - გარემოსათვის
მავნე ტექნოლოგიების გამოყენება, არასაჭირო,
ჯანსაღი გაგებით, ფიქციური დოვლათის წარ-
მოება და გასაღება, რაც ბუნების დაზიანებას
უკავშირდება და სხვა.

6. უმჯობესდება ცხოვრების ხარისხი,
აღმოფხვრება უსამართლობა, უზომო გაუმარ-
თლებელი ქონებრივი უთანასწორობა ადამი-
ანთა შორის, ადამიანთა დიდი ნაწილის სიღუ-
ჭირე; საზოგადოების, ხალხების, კაცობრიობის
ცხოვრებაში მყარდება ჰარმონია, ცხოვრება
ხდება უფრო ჰუმანური, სასიამოვნო ყველასათვის,
ურთიერთობები - ადამიანური, ზნეობრივი, ეს-
თეტიკურად მომხიბლველი.

ყოველივე ეს ნიშნავს ახალ, სიხარბი-
საგან თავისუფალ, ნამდვილად ჰუმანურ,
ზომიერ, რაციონალურ ადამიანთა საზოგა-
დოების დაფუძნებას. კაცობრიობის გზა
აქეთ ან კატასტროფისკენაა.

REQUIREMENTS, CONSUMPTION, SQUANDERING

GIORGI MALASHKHIA

professor of GTU, winner of the state award

In the economic theory and in practice of life of people it is necessary to distinguish real and illusory sense of welfare. For this purpose it must be kept in mind that there are two types of potebnost and consumption - reasonable (sensible) and unreasonable aren't sensible). Respectively we have results of satisfaction - the benefit, advantage or lack of the real benefit, harm. Consumption for satisfaction of unhealthy porebnost has to be considered as poteriya, squandering. This last was always observed in life of people and and reduced general welfare. In it is real time such otritsayelny influence on on life of a chelovechnstvo and the people hugely. The ischezoveniye of an excessive, senseless, wasteful potebeniye has to be their purpose. It in many respects will be წინააღმდეგობა without additional ყაბაბ to answer the greatest calls of a cheovechestvo - to poverty overcoming, a poysheniye of a general blagosotoyaniye, the statement of harmonious and humane life.